

Uitvoeringsnota 2021-2030

Kunst in de openbare ruimte

Gemeente Utrecht

kunstinopenbareruimte-utrecht.nl

Voorwoord

Utrecht kent een rijke traditie op het gebied van kunst in de openbare ruimte. Sinds jaar en dag investeren we in de kwaliteit van de openbare ruimte. De overtuiging dat kunst daaraan een wezenlijke bijdrage levert, wordt breed gedeeld in de stad. De aanpak van kunst in de openbare ruimte voorziet in een gezonde infrastructuur en werkwijze ('het Utrechtse model') en leidt tot zichtbare en soms spraakmakende resultaten die de publieke ruimte verlevendigen en verfraaien.

Bewoners, kunstenaars en de gemeente werken samen en zijn meer en meer gelijkelijk verantwoordelijk. De tijd dat kunst in de openbare ruimte synoniem was met een beeld op een sokkel is voorgoed voorbij. Ook installaties, manifestaties, performances, virtuele kunst, interactieve kunst, muurschilderingen, land art en/of combinaties daarvan, al dan niet blijvend van aard, zijn legitieme, welkome vormen. Het publiek – gebruikers en omwonenden – maakt er deel van uit en het wordt betrokken bij de totstandkoming.

De komende jaren zal die veelvormigheid verder toenemen onder invloed van sociale ontwikkelingen, technologische mogelijkheden en in wisselwerking met maatschappelijke organisaties en particuliere initiatieven.

Utrecht wil in die ontwikkelingen voorop blijven lopen. De snelst groeiende stad van het land – een stad in transitie – ziet daartoe kansen en mogelijkheden en vindt ook dat het zijn plicht is ten aanzien van (toekomstige) inwoners. In een gezonde, aantrekkelijke stad is plaats voor ons allemaal én voor kunst, kunst in de openbare ruimte die op welke manier

dan ook het dagelijkse leven van glans voorziet en het bestaan mooier en interessanter maakt. De komende jaren bouwen we verder aan de uitvoering van een innovatief, inclusief programma voor kunst in de openbare ruimte in het kader van *Kunst kleurt de stad – Cultuurvisie 2030 & Cultuurnota 2021-2022*. We blikken in deze *Uitvoeringsnota Kunst in de openbare ruimte 2021-2030* vooruit, formuleren uitgangspunten voor de uitvoering en zetten lange lijnen uit waarin we ruimte laten voor tussentijdse aanvullingen en correcties. De stad blijft immers constant in beweging.

www.kunstinopenbareruimte-utrecht.nl

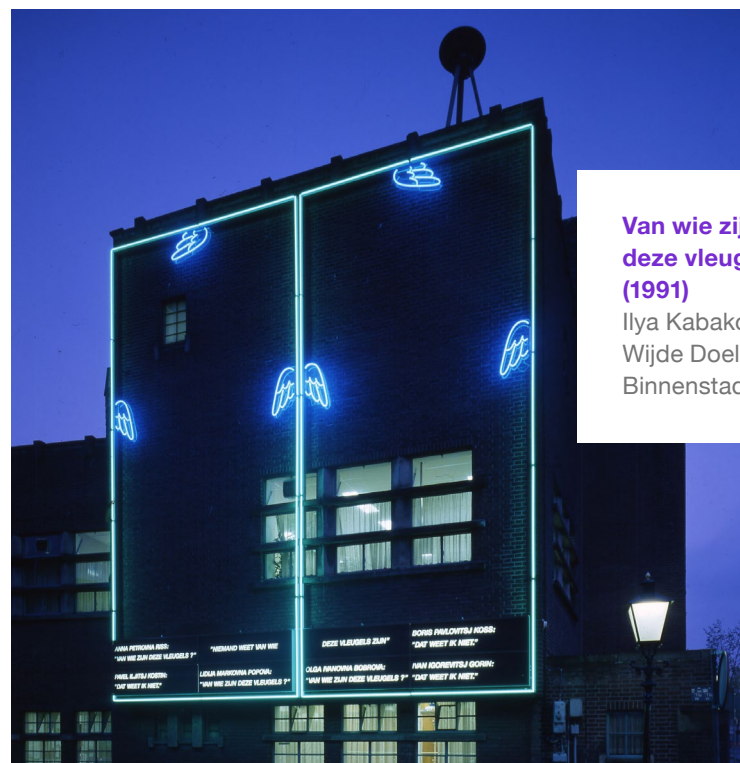

Barricade (2009)

Fernando Sánchez Castillo
Maximapark Leidse Rijn

Inhoud

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Het belang van kunst in de openbare ruimte	6
Functies	7
Inclusie	8
Landelijke thema's	9
3. Het Utrechtse Model	11
Proces en werkwijze	11
Geldstromen	13
4. Uitgangspunten	15
Breed aanbod	16
Spreiding over de stad	20
Participatie	22
Versterking van het kunstklimaat	24
Toegankelijkheid	27
Talentontwikkeling	29
Bijlage 1	31
In de planning: projecten 2021-2030	
Bijlage 2	46
Opgeleverde projecten 2017-2021	
Bijlage 3	59
Financiële uitgangspunten 2021-2030	

**Van wie zijn
deze vleugels
(1991)**
Ilya Kabakov
Wijde Doelen,
Binnenstad

Bijlage 4	62
Beheer en onderhoud	
Bijlage 5	65
Protocol 1,5% opdrachten Gemeente Utrecht	
Bijlage 6	71
Protocol <i>Hoe om te gaan met geschenken aan de stad voor de openbare ruimte</i>	
Bijlage 7	74
Werkwijze en toetsingskader muurschilderingen 2021	

1. Inleiding

Utrecht is de snelst groeiende stad van het land. Over tien jaar is het inwonertal gestegen naar 410.000 mensen en over twintig jaar wonen er 455.000 mensen in Utrecht. We grijpen de groei aan om de stad nog mooier en beter te maken. Hoe we dat doen, hebben we vastgelegd in het coalitie-akkoord *Ruimte voor iedereen* en de *Ruimtelijke Strategie 2040*. Utrecht wil een stad zijn waar plaats is voor iedereen, waar groei gepaard gaat met gezondheid voor iedereen en waar de kracht van iedereen wordt opgemerkt en zoveel mogelijk wordt gebruikt.

Utrecht bestaat uit 169 verschillende nationaliteiten. Zij vertegenwoordigen een rijkdom aan culturen, visies en gebruiken. We willen die meerstemmigheid beter zichtbaar maken en opslaan in het bindweefsel van de stad. Een evenredige afspiegeling van de bevolking in de inrichting van de stedelijke ruimte draagt bij aan cohesie en gezamenlijkheid.

Utrecht groeit, verdicht en gaat de hoogte in. De komende jaren staan er grote stadsvernieuwingsprojecten op stapel aan de westkant van de stad. Die groei staat boven alles in dienst van de mensen en de natuur in de stad. Gezond stedelijk leven is de komende jaren het speerpunt. Utrecht blijft Utrecht: een prachtige stad met veel kwaliteiten. We investeren onder meer in energiezuinige woningen, een effectieve infrastructuur en een slim gebruik van de ruimte met veel water en groen.

Al deze zaken vinden hun weerslag in de uitgangspunten en ambities voor kunst in de openbare ruimte in de komende tijd.

Op de eerste plaats is de *Uitvoeringsnota Kunst in de openbare ruimte 2021-2030* een uitwerking van de *Cultuurnota 2021-2024 'Kunst kleurt de stad'* en de *Kunst kleurt de stad – Cultuurvisie 2030 & Cultuurnota 2021-2024*, die vier basisprincipes aanwijzen voor het kunstbeleid in de komende jaren: een pluriform aanbod, een inclusieve cultuursector, ruimte voor ontwikkeling, het stimuleren van creatief vermogen. Deze basisprincipes zijn op verschillende manieren verweven met de uitgangspunten voor kunst in de openbare ruimte voor de periode 2021-2030.

We grijpen de groei aan om de stad nog mooier en beter te maken.

Zonder titel (1955)

Jan Boon

Halve Maan, Oog in Al

**Detail Eenheid in
verscheidenheid (1983)**

Jeanot Bürgi
Beeldenpark Croeselaan
Rabo Kunstcollectie

2. Het belang van kunst in de openbare ruimte

Even stilstaan midden in de stad, bij de Domtoren, hét icoon van Utrecht: een historisch, religieus en stedenbouwkundig monument, maar ook een plaatsbepaling die meer is dan een pinpoint op de kaart. Wanneer de Utrechter van verre de Domtoren ziet verschijnen aan de horizon, weet hij dat hij bijna thuis is. Niet voor niets wordt de Domtoren bezongen in het enige echte – officieuze – Utrechtse volkslied ('Als ik boven op de Dom sta'). De betekenis van gebouwen en plekken in de stad gaat verder dan hun functie en fysieke verschijning. Ze hebben betrekking op wezenlijke zaken als identiteit, geborgenheid, trots, zelfbewustzijn, verbondenheid, zorg voor de omgeving en zorg voor elkaar.

Met kunst in de openbare ruimte is het net zo. Er is een aanleiding om een kunstwerk te maken voor een plek, misschien geeft het reuring of tegenstand (zoals bij 'de haas' op de Neude, officiële titel: *Thinker on rock*), maar na verloop van tijd wordt het onderdeel van de stad. Het gaat erin op én markeert die specifieke plek. *Celestial Teapot* op het dak van Hoog Catharijne, Willibrord op zijn paard op het Janskerkhof, nijn/Dick Bruna op de Mariaplaats, de drie roestige reuzen van Thomas Schütte in het Grifftpark: het zijn herkenningspunten, ze geven sjeu en reliëf aan de omgeving, nodigen uit tot reflectie, een glimlach of een frons, en vertellen een deel van het verbrokkelde, onvoltooide verhaal van Utrecht. Ze dragen bij aan de visuele en sociale kwaliteit van de stad – aan een gevoel van thuis zijn, erbij horen.

Kunst in de openbare ruimte raakt op die manier aan de disciplines architectuur, stedenbouw, ruimtelijke ordening en landschapsarchitectuur, maar ook aan welzijn, volksgezondheid, sport en veiligheid. Als deelgebied van de beeldende kunst onderscheidt de 'buitenkunst' zich als meest democratische: per definitie laagdrempelig. Niet opgeborgen in een museum, maar toegankelijk voor iedereen in het plantsoen of op het schoolplein. Je hoeft geen kaartje te kopen. Je mag er wat van vinden, er vrolijk van worden, stil of nadenkend.

Die toegankelijkheid kent ook een keerzijde. Kunst in de openbare ruimte is kwetsbaar, een makkelijk doelwit voor vandalisme en ongebreidelde kritiek. Zeker de laatste is niet te voorkomen, sterker: die mag er zijn. Maar we vinden dat we tekortschieten wanneer die kritiek het gevolg is van miscommunicatie. Het is belangrijk dat we het publiek zo goed mogelijk informeren; een geslaagde samenwerking met betrokkenen is even belangrijk als het resultaat.

We nodigen inwoners van harte uit mee te denken. Sinds jaar en dag maken buurtbewoners en gebruikers van gebouwen deel uit van het selectie- en maakproces en drukken er hun stempel op, samen met opdrachtgevers en kunstenaars.

We nodigen
inwoners van
harte uit mee te
denken.

Drei grosse figuren für Utrecht (1998)

Thomas Schütte
Griffpark

Een geslaagde samenwerking leidt niet alleen tot het beste kunstwerk voor die ene plek, maar ook tot begrip en gedeelde verantwoordelijkheid tijdens het proces en daarna. Het kunstwerk krijgt gelegenheid te 'landen'. Zo geven we met z'n allen vorm aan de stad, een plek om trots op te zijn en waarmee we ons verbonden voelen.

Functies

Kunst in de openbare ruimte dient vele doelen (stedenbouwkundig, artistiek, functioneel, decoratief, historisch, sociaal-maatschappelijk) en heeft soms meer functies tegelijkertijd. Een herdenkingsplek nodigt automatisch uit tot ontmoeting en samenkomst, maar kan ook een speel- of klimplek zijn én zich onderscheiden als toonbeeld van moderne kunst. Functies lopen in elkaar over; ze zijn vooraf bedacht, maken deel uit van het concept of ontstaan spontaan in het gebruik. Ook dat is een – welkom – bijeffect van de toegankelijkheid.

Kunst heeft het vermogen grote emoties en dramatische gebeurtenissen in een krachtig gebaar of een aansprekende vormtaal te vatten. Kunst kan zo aansporen tot reflectie en bespiegeling, maar ook heilzaam zijn, troost bieden of erkenning – ruimte geven aan nieuwe rituelen. De behoefte om te herdenken is van alle tijden, individueel en collectief. Maar nu de invulling van de ruimte ter discussie staat, lijkt die sterker. De huidige tijd vraagt om nieuwe monumenten die recht doen aan de samenstelling van de stad, om een herijking van de canon en misschien wel om een nieuwe beeldtaal. Als vanzelf komen ook de traditionele functies van herdenken en eren in een nieuw daglicht te staan. Herdenken is een oproep om niet te vergeten. Kunst geeft die oproep vorm.

De huidige
tijd vraagt
om nieuwe
monumenten.

Meer en meer vat de overtuiging post dat het traditionele standbeeld niet meer van deze tijd is. Een symbolische representatie verdient de voorkeur boven de afbeelding van een herkenbare figuur, ook als diegene de vleesgeworden vertegenwoordiger is van een tijdperk, een beweging of een gebeurtenis. Een gelaagd, multi-interpretabel monument – dat uitnodigt tot interactie en samenkomst – zal eerder impact hebben en de kans krijgen wortel te schieten in de moderne samenleving.

Deze discussie is in het hele land actueel en speelt ook een rol bij de totstandkoming van drie nieuwe Utrechtse herdenkingsmonumenten: voor het slavernijverleden, voor verzetsvrouw Truus van Lier en voor de gastarbeiders die in de jaren zestig en zeventig naar Utrecht kwamen. Voor alle drie geldt dat ze leemtes in de sociale geschiedenis van de stad opvullen en reflecteren op de demografische diversiteit.

Een andere actuele toepassing is die van *placemaking*. Rafelranden en ‘tussenruimtes’ in de stad zijn bij uitstek de plekken waar kunstenaars zich (tijdelijk) vestigen en broedplaatsen ontstaan. Ze blazen leven in verwaarloosd of onontgonnen gebied. Op vergelijkbare wijze kunnen kunstwerken of kunstevenementen vooruitgeschoven posten zijn voor stadsvernieuwing. Kunst genereert aandacht voor de gebiedsontwikkeling, stelt kritische vragen, informeert het publiek en betreft het bij de verschillende fases. Zo fungeert kunst in de openbare ruimte als kwartiermaker, publieksopwarmer en kompas, maar evengoed als luis in de pels. In de toekomstscenario’s voor het gebied zal de kunst zelf vanzelfsprekend ook haar plek moeten kunnen blijven innemen.

Kunst kan ook oproepen tot engagement en stellingname. Kunst kan een spiegel voorhouden, debat aanzwengelen, tegenstellingen verzachten, emoties kanaliseren, de betrokkenheid bij de wereld verdiepen en verrijken. En kunst kan natuurlijk op zichzelf staan – een baken van schoonheid of verwondering – en aanleiding geven tot smaaktwisten en discussies over kunst, een vitaal onderdeel van de samenleving.

Inclusie

De bewoners van Utrecht vertegenwoordigen 169 nationaliteiten. Onder die diversiteit gaat een rijkdom aan culturen, visies en gebruiken schuil. Al die verschillende culturen verschaffen de stad kleur en levendigheid, maar zijn tegelijkertijd nog vaak afwezig in de vormgeving en de inrichting van de stad. Dominant zijn westerse normen voor smaak en kwaliteit, die niet altijd recht doen aan de breedte en rijkdom van de bevolkingssamenstelling. Het is daarom al te makkelijk om de stad voor te stellen als leefruimte voor iedereen, wanneer niet iedereen in gelijke mate wordt

Performance (2013)
Sylvie Fleury
Hoog Catharijne

gehoord of gezien, of misschien wel wordt genegeerd of gemarginaliseerd.

De komende jaren werken we aan een inclusieve aanpak voor kunst in de openbare ruimte met als doel: een betere representatie en zichtbaarheid van de bevolkingssamenstelling. Die begint met een betere spreiding van kunstwerken over de stad en aandacht voor alle wijken. Daarnaast komt de focus meer te liggen op

Er komt ruimte voor
meer perspectieven,
de andere blik.

Wood Chapel (2009)

William Speakman en Gijs Frieling
Máximapark Leidsche Rijn

culturele uitwisseling en ruimte voor meerdere perspectieven, de andere blik. Een inclusieve benadering is een benadering die rekenschap geeft van de veranderende samenleving waarin meer visies naast elkaar bestaan, en kritisch kijkt naar onderliggende machtsstructuren, belangen en sentimenten.

Vanzelfsprekend heeft deze ambitie gevolgen voor de werkwijze en de selectie van onder meer adviseurs en kunstenaars. De definitie van (de kwaliteit van) kunst is voer voor discussie. Verandering komt niet vanzelf. Die moeten we afdwingen door routines te doorbreken, op zoek te gaan naar nieuwe klankbordgroepen, nog meer inspraak te organiseren en aansluiting te vinden bij uiteenlopende culturele organisaties en stedelijke domeinen als welzijn, gezondheid en sociale veiligheid. Kortom: we willen gedeeld opdrachtgeverschap verder verkennen. Gaandeweg moeten nieuwe

netwerken en nieuwe platforms ontstaan – met nieuwe partners, nieuwe kunstvormen, nieuwe betekenissen.

Landelijke thema's

Als afsluiting van het jubileumjaar van *BK-informatie*, vakblad voor beeldend kunstenaars, vond op 21 januari 2021 een landelijk symposium *Kunst in de openbare ruimte* plaats. Utrecht was vertegenwoordigd in verschillende panel-discussies met beleidsadviseurs, kunstenaars en andere deskundigen. De actuele thema's waren: inclusie, activisme, participatief opdrachtgeverschap, het levend houden van de collectie en de rol van de lokale overheid. In de gesprekken werd het Utrechtse beleid meermalen als voorbeeld aangehaald. Er was vooral waardering voor de heldere condities voor het proces en de kunstenaar.

Thinker on Rock (1997)

Barry Flanagan
Neude, Binnenstad

Celestial Teapot (2013)

Lily van der Stokker
Rijnkade, binnenstad

3. Het Utrechtse Model

De collectie kunst in de openbare ruimte bestaat uit ruim 450 kunstwerken. Ze staan verspreid over de stad op pleinen, in parken of bij openbare gebouwen zoals scholen. Aan die honderden kunstwerken ligt een consistent opdrachtenbeleid ten grondslag waarmee de gemeente Utrecht zich landelijk en internationaal onderscheidt. Kenmerkend zijn: goed opdrachtgeverschap, participatie van bewoners en andere betrokkenen en duidelijke onderhouds- en beheerlijnen. Het beleid is verankerd in een werkwijze die zich in de loop van de tijd heeft uitgekristalliseerd. Een aantal basisprincipes staan garant voor het welslagen van het 'Utrechtse model'. We grijpen deze Uitvoeringsnota aan om ze expliciet te benoemen.

Proces en werkwijze

Elk kunstwerk begint met een vraag – een behoefte, een wens – voortkomend uit maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen of artistieke, kunst-inhoudelijke overwegingen. Die vraag kan afkomstig zijn van bewoners, instanties of scholen, maar ook van de gemeente of de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV). In de opdrachtformulering wordt de aard van de opdracht vastgelegd, met daarin een toelichting op de locatie (of stedelijke ontwikkeling) en een inventarisatie van de betrokken partijen. De inhoud van de vraag is altijd leidend. Die bepaalt de keuze van een kunstenaar (een richting of discipline), het proces en de definitieve vorm en plek in de stad.

➔ Zie pagina 12, voor de figuur Proces en werkwijze

Er bestaat geen eenduidige handleiding voor de totstandkoming van een kunstwerk. Elke situatie is anders, elk kunstwerk is anders. De totstandkoming is het resultaat van een complex samenspel tussen initiatiefnemers, kunstenaars, bemiddelaars, experts en gebruikers, waarbij de kanttekening op zijn plaats is dat de verschillende rollen elkaar soms overlappen.

Zo'n proces is gebaat bij tijd en zorgvuldigheid. Een ruime tijdsruimte en nauwkeurigheid zijn voorwaarden om de drie opeenvolgende fases succesvol te kunnen doorlopen; eerst de voorbereiding, dan de uitvoering en tot slot de 'nazorg' (inclusief beheer en onderhoud). Een doorlopende wisselwerking tussen kunstenaar, initiatiefnemers, betrokken partijen, publiek en partners in de stad komt niet alleen de kwaliteit van het kunstwerk ten goede, maar versterkt ook de acceptatie en de draagkracht op de lange duur. Het kunstwerk wordt opgenomen in de samenleving – gezien, gewaardeerd, gebruikt, gekoesterd.

De onafhankelijke, externe experts van de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving en de projectleiders van Culturele Zaken zijn verantwoordelijk voor respectievelijk de inhoudelijke en procesmatige begeleiding. Op die manier steunt het opdrachtenbeleid zowel op de kwaliteitswaarborg van professionals als op de raadpleging van publiek: de Utrechters die dag in dag uit met de kunstwerken leven.

Goed opdrachtgeverschap en participatie van bewoners en andere betrokkenen zijn kenmerkend.

Proces en werkwijze kunstopdracht

Vorbereidend traject

1. Verkenning

- wat is de aanleiding voor het kunstwerk?
- wat is het budget?
- wat is de vraag?

2. Samenstelling kunstwerkgroep
Wie is er betrokken/belanghebbend?

Kunstopdracht

3. PvE
kunstwerkgroep stelt Programma van Eisen (PvE) op

4. Longlist
ABKV stelt op basis van PvE een lijst van mogelijke kunstenaars samen

5. Shortlist
Kunstwerkgroep selecteert drie kunstenaars en vraagt hun een schetsontwerp te maken

6. Locatiebezoek
Kunstenaars bezoeken locatie samen met kunstwerkgroep

7. Presentatie drie schetsontwerpen door de kunstenaars

8. Selectie kunstenaar
ABKV adviseur en kunstwerkgroep kiezen het beste ontwerp uit

9. Definitief Ontwerp
Kunstenaar werkt schets uit tot een definitief ontwerp

10. Uitvoering kunstwerk

11. Feestelijke presentatie

Onderhoud en informatie

12. Onderhoud en beheer
Kunstenaar, gemeente Utrecht en andere partners leggen afspraken vast in een onderhoudscontract

13. Informatie
Het kunstwerk verschijnt op de website, het wordt via verschillende kanalen (flyers, website, social media) onder de aandacht gebracht

De projectleider kunst in de openbare ruimte van Culturele Zaken is namens de gemeente verantwoordelijk voor de coördinatie en planning van het proces. Een adviseur van de ABKV begeleidt de opdracht inhoudelijk.

De spelregels in het kort:

1. De inhoud en de artistieke kwaliteit zijn leidend. **2.** We nemen de tijd voor het proces. **3.** We richten het proces zorgvuldig in met oog voor alle partijen. **4.** We houden rekening met bewoners en andere gebruikers en betrekken hen waar mogelijk bij het proces. **5.** We maken gebruik van de expertise van de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving. **6.** We regelen het onderhoud goed zodat de kwaliteit overeind blijft.

Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV)

De commissie adviseert de gemeente Utrecht over kunst in de openbare ruimte en in publieke gebouwen. De ABKV beoordeelt ontwerpen, projecten en ideeën. Ze denkt mee over de selectie van kunstenaars en het Programma van Eisen, adviseert over kunst in de openbare ruimte in de breedte en gaat desgewenst op zoek naar aanvullende expertise. Op de agenda staan zowel nieuwe projecten als meerjarige kunstprogramma's als initiatieven van en schenkingen aan de stad. Individuele adviescommissieleden zijn als inhoudelijke adviseurs verbonden aan de afzonderlijke kunstopdrachten in de stad, onder meer als sparringpartner van de kunstenaar. Het college van B en W benoemt de adviseurs voor maximaal vier jaar. Zij worden via een openbare procedure geworven. Die focust op deskundigheid, maar houdt ook rekening met specialisme, leeftijd, gender, achtergrond en ervaring met het oog op de gewenste gedifferentieerde samenstelling van de commissie. De ABKV bestaat uit een Artistiek Team dat adviseert over verzoeken uit de stad, meerjarige kunstprogramma's en de inzet van budgetten en een Projectencommissie die de kunstopdrachten inhoudelijk begeleidt.

Geldstromen

Het model kent een financiële inbedding in drie geldstromen. Ze vormen de pijlers onder het beleid: het Fonds Stadsverfraaiing (sinds 1948), de 1,5%-regeling (sinds 1954) en meerjarige kunstprogramma's in het kader van grote stedenbouwkundige ontwikkelingen.

1. Fonds Stadsverfraaiing (FSV)

De gemeente Utrecht neemt in veel gevallen het initiatief tot kunstopdrachten, maar fungeert ook als aanspreekpunt voor bewoners en organisaties en hun belangen en ideeën. Idealiter sluiten de kunstopdrachten aan bij ruimtelijke of maatschappelijke vragen die in de stad leven. Voorbeelden van kunstwerken die met FSV-geld tot stand zijn gekomen: herdenkingspaviljoen *Aan mijn liefste*, ecologisch kunstwerk *Vanishing Staircase*.

2. 1,5%-regeling

Bij nieuwbouw, verbouw en renovatie van gebouwen waaraan de gemeente voor minimaal 50% bijdraagt, wordt 1,5% van de bouwsom voor kunst en/of vormgeving gereserveerd. Voorbeelden van kunstwerken die met de 1,5%-regeling zijn gefinancierd: *Between Good and Evil, The Justice Column* (Nicolas Pope) op het Vrouwe Justitiaplein en *Horismos* (Studio Ossidiana) bij Kindcentrum Haarzicht in Vleuten-De Meern.

3. Meerjarige kunstprogramma's bij stedenbouwkundige ontwikkelingen

In Utrecht gaat gebiedsontwikkeling per definitie gepaard met ambitieuze meerjarige kunstprogramma's. Ze maken er integraal deel van uit en nodigen uit tot reflectie over de veranderende stad in de vorm van publieksmanifestaties, onderzoek, kunstenaarsresidenties en tijdelijke en permanente kunstwerken. Voorbeelden zijn: *Beyond Leidsche Rijn* (1997-2009), *Department of Search / Zero Footprint Campus* op het Utrecht Science Park (2017-2018) en *Kunst in het Stationsgebied* (2012-2016).

Horismos (2020)
Studio Ossidiana
Schoolplein OBS Haarzicht
Haarzichtsingel, Vleuten

4. Uitgangspunten

Kunst kleurt de stad, zeggen we in Utrecht; binnen de gebaande paden en de formele kaders, maar ook daarbuiten. Kunst kan niet zonder vrije speelruimte. Dat betekent dat we ons flexibel opstellen: we willen kunnen inspelen op actuele ontwikkelingen en spontane ideeën. Deze Uitvoeringsnota geeft de contouren aan voor de komende tien jaar, maar laat ook ruimte aan bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, kunstenaars, kunstorganisaties en de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving voor creatieve invallen en noodzakelijke herzieningen.

De openbare ruimte is zelf het onderwerp bij uitstek de komende tijd – voor bestuurders, maar ook voor wetenschappers, vrijdenkers, kunstenaars. De wereld verandert razendsnel.

Thema's als racisme, #MeToo en corona bepalen het publieke debat, dat vaker een verkokerd strijdtoneel laat zien dan een uitnodigende arena voor meerstemmigheid. Het onderscheid tussen de fysieke en de virtuele ruimte vervaagt; ze lopen in elkaar over en gaan in elkaar op. Dat heeft verregaande consequenties die we nu nog niet kunnen overzien. Ook op het gebied van milieu, zorg en welzijn dienen zich complexe vraagstukken aan. Onder invloed van de coronapandemie heeft de openbare ruimte sowieso een andere waarde en betekenis gekregen.

Het onderscheid tussen de fysieke en de virtuele ruimte vervaagt.

Citizen Perspective (2003)

Fernando Sánchez Castillo
Beeldenpark Croeselaan
Rabo Kunstcollectie

Kunst kan in verwarrende tijden troost geven en een uitlaatklep zijn, maar ook visionair zijn, richting geven en inzicht verschaffen in actuele kwesties als: van wie is de stad? De stad van de toekomst krijgt vandaag al vorm. We geloven in een interdisciplinaire aanpak, waarin kunstenaars elkaar onderling aanvullen en inspireren en samenwerken met experts uit andere vakgebieden. De verkenning van complexe vraagstukken vraagt om verschillende standpunten, invalshoeken en competenties. Kunstenaars zijn in die context meer dan alleen (beeld)maker. Ze zijn beurtelings denker, onderzoeker, intermediair of projectleider: visueel en conceptueel sterk, maar ook sociologisch, filosofisch, historisch en organisatiedeskundig onderlegd. Ze tonen ons de wereld zoals we die nog niet kenden en stellen scherpe vragen. Utrecht wil die visionaire denkkraft en vaardigheden aanmoedigen, benutten en een platform geven.

Gezond stedelijk leven voor iedereen staat voorop in het coalitieakkoord. We zijn ervan overtuigd dat een aantrekkelijke inrichting van de openbare ruimte een gunstig effect heeft op geestelijke en lichamelijke gezondheid. Een stad in transitie staat voor niet geringe opgaven. Een ervan is het voorkomen en ondervangen van eenzaamheid, vervreemding en uitsluiting. We willen de groeiende stad zo inrichten dat bewoners zich erin herkennen, elkaar opzoeken en ontmoeten. Innovatie biedt kansen voor nieuwe, levendige contacten, gemeenschapszin en saamhorigheid. We willen beweging, sport en spel aanmoedigen en inbedden in het ontwerp van de stad, óók in de bestaande stad. Kunst in de openbare ruimte is daar bij uitstek een middel voor: een aanleiding om in beweging te komen, de fiets te pakken, te spelen en te ravotten, de stad te verkennen.

Kunstenaars tonen ons de wereld zoals we die nog niet kenden.

Hieronder beschrijven we de zes uitgangspunten van de uitvoeringsnota: breed aanbod, spreiding over de stad, participatie, versterking van het kunstklimaat, toegankelijkheid, talentontwikkeling. We illustreren ze met concrete voorbeelden.

Breed aanbod

In de stad is a priori ruimte voor alle stijlen en kunstvormen: beeldhouwwerken, mozaïeken, interactieve installaties, manifestaties, performances, virtuele kunst, urban art, muurschilderingen, land art en/of combinaties daarvan, al dan niet blijvend van aard. De artistieke kwaliteit staat voorop, niet op een statische manier, volgens vooropgezette normen, maar in samenhang met de context en het actuele perspectief. Gevestigde genres komen aan bod naast innovatieve stijlen: crossovers tussen kunstdisciplines en grensverleggende, interdisciplinaire vormen, die raken aan domeinen als welzijn, gezondheid, technologie, ecologie, economie.

Soms vraagt een opdracht om terloopsheid: een ornament of een poëtisch accent in het voorbijgaan. Soms is juist een groots gebaar op zijn

plaats: een *conversation piece* van formaat dat het in zich heeft Het Nieuwe Utrechtse Icoon te worden. Zo'n spektakelstuk past bij de schaalvergroting waarvoor we staan, versterkt het zelfbeeld van de stad en draagt bij aan de (internationale) zichtbaarheid.

Nadrukkelijk geven we de ruimte aan nieuwe, experimentele vormen, andere perspectieven en kritische geluiden.

Vanishing Staircase (2018)
Birthe Leemeijer
Zocherpark

Tegelijkertijd koesteren we het verleden, de rijke Utrechtse historie van zeventig jaar kunst in de openbare ruimte. Het kunstbeleid richt zich op een breed scala waarin naast het beheer en het behoud van bestaande kunstwerken ook ruimte is voor (her)waardering en herplaatsing van erfgoed. We breiden de collectie Utrecht uit én houden die op alle mogelijke manieren levend.

De komende jaren ligt de nadruk op:

Representatie

Inclusie houdt in dat alle bevolkingsgroepen zich gezien en vertegenwoordigd weten en zich dus ook kunnen herkennen in de inrichting van de openbare ruimte. Het actuele debat spitst zich onder meer toe op een eenzijdige weergave van de (koloniale) geschiedenis. De vraag is hoe de openbare ruimte verder kan worden gedemocratiseerd. De tijdgeest vraagt niet alleen om andersoortige monumenten en alternatieve herdenkingsrituelen, maar ook om samenwerking met en raadpleging van betrokken bewoners en deskundigen. In Utrecht staan de komende jaren drie nieuwe monumenten op stapel: voor het slavernijverleden, voor verzetsstrijder Truus van Lier (1921-1943) en voor de gastarbeiders die in de jaren zestig en zeventig naar Utrecht kwamen.

Activisme

Kunst mag uitgesproken en confronterend zijn. In Utrecht koesteren we kritiek en tegendraadsheid in de kunsten als een waardevolle traditie. De openbare ruimte is een vrijplaats voor debat, zeker in een tijd waarin de publieke arena sterk polariseert. We willen activistische kunst een podium geven, ook als die botst met de gemene deler en lastige onderwerpen als gentrificatie aan de orde stelt. Kunst die stellingname afdwingt, hoort thuis in de grote stad en is onvervreemdbaar onderdeel van het Utrechtse kunstklimaat.

Kunstwerk gastarbeiders

Kunstenaar: nog niet bekend

Locatie: nog niet bekend

Verwachte oplevering: zomer 2022

In het kader van: FSV

Vanaf 1960 kwamen de eerste gastarbeiders naar Utrecht, veelal afkomstig uit landen rondom de Middellandse Zee. Zij kwamen te werken bij grote bedrijven zoals DEMKA, Werkspoor en Douwe Egberts. Velen bleven en bouwden met hun families een bestaan op in Utrecht. Zij leverden een fundamentele bijdrage aan de opbouw en de economische bloei van de stad. Samen met een klankbordgroep van direct betrokkenen werken we daarom aan een kunstwerk dat de aanwezigheid en het belang van de gastarbeiders in stadsgeschiedenis zichtbaar maakt. Het kunstwerk wordt in 2022 gerealiseerd, het jaar waarin Utrecht 900 jaar Stadsrechten viert. Het initiatief voor het kunstwerk is afkomstig van de Turkse Ondernemersvereniging. De gemeente heeft het initiatief omarmd en een klankbordgroep in het leven geroepen die een belangrijke rol speelt in de totstandkoming van het kunstwerk en de keuze van de locatie.

Werktitel: Ideological Cubism Songs (workshops en slotperformance)

Kunstenaar: Carlos Amoraes

Locatie: Jaarbeursplein

Oplevering: 2022

In het kader van: Kunst in het Stationsgebied

Voor Utrechtse amateurkoren bedacht de Mexicaanse kunstenaar Carlos Amoraes een reeks politiek geladen workshops die culmineren in een slotperformance op het nieuwe Jaarbeursplein. Uiteenlopende koren doen eraan mee: van hiphop tot shanty, van Russisch-Byzantijns tot gospel. Tijdens de workshops leren ze improviseren volgens een door de kunstenaar ontwikkelde 'codetaal' waarin verschillende politieke ideologieën zoals neoliberalisme, populisme en feminisme zijn versleuteld. De koren maken al zingend deconstructies van de ideologieën en smeden die tot een nieuw geheel. Zo vestigt Amoraes de aandacht niet alleen op de toenemende polarisatie in het publieke debat, maar ook op de rol die algoritmes daarin spelen.

Ecologie

De stad groeit en verduurzaamt tegelijkertijd, terwijl verdichting tot een andere beleving van de publieke ruimte leidt. Onderwerpen als klimaatadaptatie, duurzaamheid, biodiversiteit, hergebruik en recycling zijn ook voor kunstenaars urgente thema's. Op het breukvlak tussen beeldende kunst en landschapskunst opereert een nieuwe lichting kunstenaars die zich hard maakt voor biodiversiteit en de relatie tussen mens en natuur verkent. Zij dragen bij aan een nieuwe – groene – invulling van de stad en verleggen de grenzen van kunst in de openbare ruimte.

De digitale openbare ruimte

De toenemende digitalisering drukt ook haar stempel op kunst in de openbare ruimte. Game-achtige concepten, experimenten met AR (Augmented Reality) en online performances vormen één kant van de medaille. Daarnaast geeft de technologie aanleiding tot kunst die reflecteert op relevante thema's als maakbaarheid, zelfbeeld, privacy, fake news, deep fake en de hegemonie van de grote technologiebedrijven. Op een ander niveau dient zich de vraag aan of de publieke ruimte samenvalt met de digitale variant. Welke rol heeft de overheid dan? In Utrecht volgen we die ontwikkelingen met grote interesse.

Street art

Street art of mural art is wereldwijd ongekend populair, zo ook in Utrecht. Voorbeelden in het straatbeeld zijn de Caravaggistenreproducties door kunstenaarscollectief De Strakke Hand, de boekenkast van Jan Is De Man aan de Amsterdamsestraatweg en de treinstellen aan de Tweede Daalsedijk van de Verfdokter. Meestal komen de muurschilderingen tot stand op initiatief van bewoners, soms met een bijdrage uit het Initiatievenfonds of van Utrecht Marketing, soms als onderdeel van ons kunstopdrachtenprogramma. In het kader van deze uitvoeringsnota hebben we de Werkwijze

Dichter bij de boom (looppad)

Kunstenaar: Anouk Vogel

Locatie: IKC Rijnvliet/Voedselbos

Verwachte oplevering: 2022

In het kader van: 1,5%-regeling, FSV, Mondriaanfonds (aangevraagd)

Het Integraal Kindcentrum Rijnvliet in de nieuwe wijk Rijnvliet is een energieneutraal ontwerp van Negen Graden Architectuur. Het gebouw vormt – letterlijk, in de vorm van een aanpalende brug – een trait-d'union tussen de woonwijk en het naastgelegen voedselbos. In aanvulling op de brugverbinding ontwierp Anouk Vogel een rank boomkroonpad dat tussen de boomkronen door meandert. Kinderen kunnen vanuit school fruit en noten plukken en letterlijk dichterbij de boomtoppen komen. Het kunstwerk krijgt ook een functie in het lesprogramma van de school.

Pilot Augmented Reality (stadswandeling)

Kunstenaar: Rogier Martens e.a.

Locatie: Binnenstad

Verwachte oplevering: 2021/2022

In het kader van: FSV

Voor deze pilot, gehost door ABKV-adviseur Rogier Martens, krijgen verschillende kunstenaars de opdracht voor een specifieke plek in de stad een virtueel kunstwerk te ontwerpen. Dat kunstwerk kan alleen met behulp van een app via Augmented Reality (AR) worden bekeken. In de Augmented Reality Pilot komen de digitale wereld en de fysieke wereld op een uitdagende manier samen. De AR-kunstwerken bestaan niet in de fysieke ruimte en toch: wie ze wil zien, moet de deur uit, de straat op. Alleen dan komt het nieuwe kunstwerk tot leven – voor de Domtoren, op het marktplein of in een achterafsteeg. Het idee voor dit project ontstond tijdens de coronacrisis, waardoor zowel de fysieke ruimte als de digitale ruimte in een ander daglicht kwam te staan.

en toetsingskader muurschilderingen geactualiseerd om de vele initiatieven te kunnen toetsen en het aanbod diverser te maken. We willen ook graffitikunstenaars en beginnende kunstenaars een podium geven (zoals de Hall of Fame in

Leidsche Rijn), evenals kunstenaars die doorgaans binnen de muren van galeries en musea exposeren.

➔ Zie bijlage bijlage 7, Werkwijze en toetsingskader Muurschilderingen

Herplaatsing en restauratie

De gemeente voert een actief herplaatsingsbeleid zodat zo min mogelijk kunstwerken in het depot staan. Wanneer een kunstwerk tijdelijk moet worden verwijderd in verband met een verbouwing of herinrichting, is het gebruikelijk om het kunstwerk daarna terug te plaatsen. Als dat niet kan, zoeken we in samenspraak met de formele eigenaar een nieuwe, passende locatie. We kunnen ook om andere redenen besluiten een kunstwerk te verplaatsen of terug te geven aan de maker of eigenaar. Dat gebeurt na raadpleging van de ABKV die haar afwegingen baseert op de kunsthoudelijke waarde van het werk, de positie in het oeuvre van de

Schetsontwerp muurschildering (zonder titel)

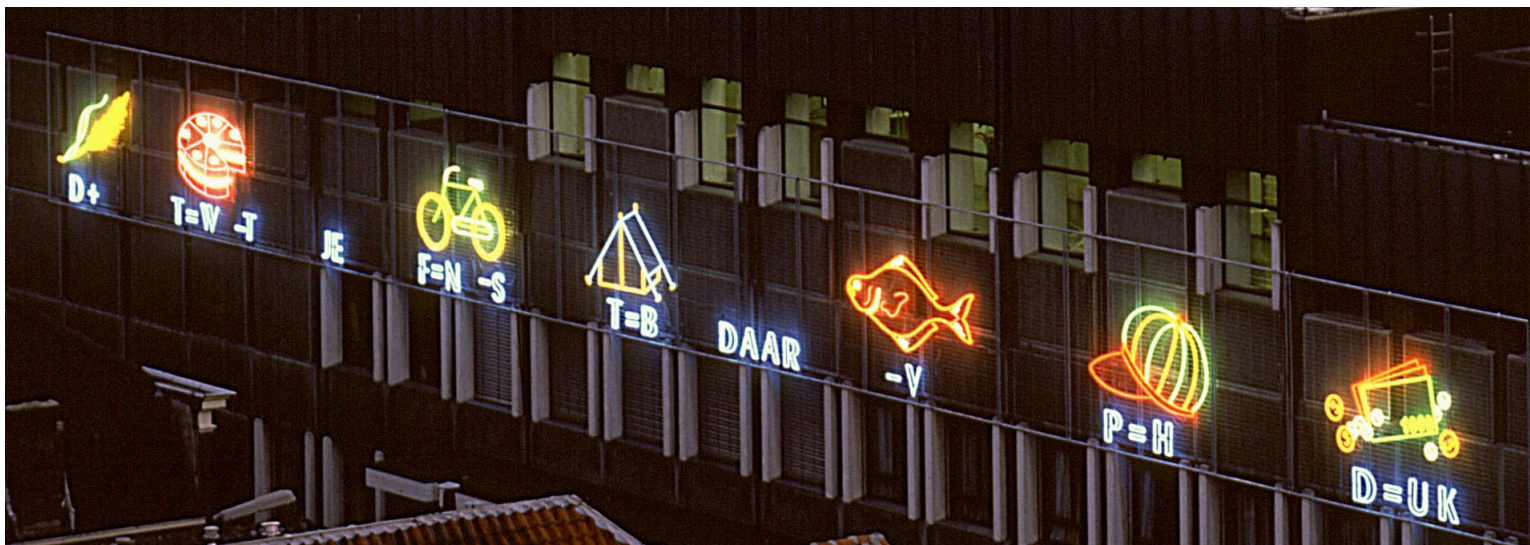
Kunstenaar: Hansje van Halem

Locatie: Hollandse Toren, gevel TivoliVredenburg

Oplevering: 2021

In het kader van: FSV

De Gemeente Utrecht en TivoliVredenburg hebben samen met Hoog Catharijne en de Bewonersvereniging Hollandse en Vlaamse Toren een plan ontwikkeld om de openbare ruimte rondom TivoliVredenburg te verlevendigen en aantrekkelijker te maken. Een stoere muurschildering van grafisch vormgever Hansje van Halem, geïnspireerd door het ontwerp van de Grote Zaal en de dynamiek van het veelzijdige muziekpodium, bijt het spits af voor een reeks 'murals' op de gevel van het gebouw. Haar kleurige ontwerp zal na een paar jaar worden vervangen door een nieuwe schildering. Zo kan deze centrale plek in de stad uitgroeien tot een mooie 'etalage' voor ontwikkelingen in mural art.

kunstenaar, de betekenis van het werk voor de stad en de kosten tot behoud of herplaatsing. Restauratie of renovatie van kunstwerken geschiedt altijd in overleg met de kunstenaar, de erven of andere experts.

Monumentale wandkunst uit de wederopbouwperiode (1946-1965) heeft onze speciale aandacht. Met de sloop van gebouwen uit die periode dreigen reliëfs, mozaïeken en wandschilderingen te verdwijnen die integraal deel uitmaken van de architectuur. We zetten ons samen met erfgoedorganisaties in om bedreigde kunstwerken te redden en te herplaatsen, soms ook als ze niet gemeentelijk eigendom zijn. Zo krijgt het glasmazaïek *Van de Wieg tot het Graf* van Nicolaas Wijnberg nu een nieuwe plek in het voormalige kantoorpand van de artsenfederatie KNMG aan de Lomanlaan, waar het vandaan komt. Voor het monumentale werk van Jans Bons – kleurige emaillepanelen

op het oude Dixonsgebouw – zijn we nog op zoek naar een nieuwe bestemming.

We zetten ons samen met erfgoedorganisaties in om bedreigde kunstwerken te redden en te herplaatsen.

manifestaties hun sporen nagelaten. *Celestial Teapot* van Lily van der Stokker op het dak van Hoog Catharijne is een erfstuk van Kunst in het Stationsgebied (2012-2016).

Spreiding over de stad

Veel tot de verbeelding sprekende Utrechtse kunstwerken bevinden zich in de binnenstad, maar ook daarbuiten is veel kunst te vinden. Zo is de ‘kunstdichtheid’ in Overvecht en Lunetten relatief hoog, dankzij de toepassing van de 1,5%-regeling in de jaren dat de wijken werden gebouwd. Op verschillende plekken in de stad hebben diverse spraakmakende kunst-

Zonder titel ('REBUS')

Kunstenaar: Korrie Besems
Locatie: Beatrixgebouw
Oplevering: 1991
Herplaatsing: najaar 2021

Na lang zoeken is er een nieuwe locatie gevonden voor het befaamde neonkunstwerk van Korrie Besems, vanaf 1991 de blikvanger op het Woudagebouw aan de Lange Nieuwstraat. Zij maakte het destijds voor de lichtkunsttentoonstelling *Nachtregels van het Centraal Museum*. Bij de sloop van het gebouw in 2017 werd het kunstwerk door een aantal betrokken Utrechters gered. Zij hebben het opgeborgen en deels opgeknapt, en ze zijn op zoek gegaan naar een nieuwe locatie. De gemeente en het Ondernemersfonds Utrecht (OfU) hielpen daarbij. De 26 meter lange REBUS komt na restauratie te hangen aan de achtergevel van het Beatrixgebouw.

Air Pressure (2013)

Paul McCarthy
 Botanische Tuinen
 (tijdelijk project)

De beeldenroute in het Máximapark in Leidsche Rijn kwam tot stand in het kader van Beyond Leidsche Rijn (1997-2009).

Versterking van cultuur in de wijken is een belangrijk speerpunt in het huidige coalitieakkoord. De gemeente wil dat iedereen in zijn directe omgeving kan genieten van aansprekende kunst. Met spreiding kunnen we dat bereiken. Maar spreiding dient ook een hoger doel. Kunst kan ter plekke commentaar geven op ruimtelijke ontwikkelingen, aansluiten bij de verschillende leefwerelden en verhalen en aldus de blik verruimen, begrip kweken, saamhorigheid teweegbrengen, gemeenschapszin versterken.

De komende jaren ligt de nadruk op:

Beurskwartier, Lombokplein en Merwedekanaalzone

Een grote stedelijke vernieuwing vindt plaats aan de westkant

van de stad. Daar is de 'tweede fase stationsgebied' aangebroken; het centrum van de stad breidt uit in de omgeving van de Jaarbeurs en het Westplein (dat verandert in Lombokplein). Aansluitend verrijst een nieuwe stadswijk in de Merwedekanaalzone. Duurzaamheid en gezond stedelijk leven staan bij alle plannen hoog in het vaandel. De Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving heeft in opdracht van ons het meerjarig kunstprogramma *Gemene Grond* (2021-2030) geformuleerd dat de ontwikkeling van Beurskwartier, Lombokplein en Merwedekanaalzone tot volwaardig stadsgebied volgt, becommentarieert en aanvult met kunst in de openbare ruimte.

Transitie is het thema dat ten grondslag ligt aan de centrale vraag van het kunstprogramma: van wie is de publieke ruimte en hoe willen we de ruimte met elkaar gebruiken? Die vraag

wordt verkend aan de hand van vier complementaire programmalijnen die betrekking hebben op: historische gelaagdheid en transformatie, ecologie en duurzaamheid, sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en de impact van de digitalisering op de openbare ruimte. Gemene grond wordt in de loop van tien jaar inhoudelijk geladen met de input van bewoners, culturele partijen, kunstenaars, investeerders en (maatschappelijke) organisaties. Ingebed in een

drieassenstelsel van tijd, ruimte en meerstemmigheid zal een kunstprogramma ontstaan dat mensen, perspectieven en ideeën met elkaar verbindt en zich uitsprekt over transitie en de toekomst van de stad.

In het bidboek wordt het programma verder toegelicht.

➔ *Zie bidboek Gemene grond*

Bidboek kunstprogramma Gemene Grond 2021-2030 (2021)

Vormgeving: Maud Vervenne

Het eerste project in het kader van het nieuwe kunstprogramma *Gemene Grond* is de door Maud Vervenne ontworpen visuele identiteit van het kunstprogramma. Ze liet zich inspireren door de open geodatasets van platform PDOK (Publieke Dienstverlening Op de Kaart). De gelaagdheid van het programma dat in de loop van tien jaar wordt ingevuld, komt ook in de vormgeving van het bidboek, de website en andere uitingen naar voren. Het een bouwt op het ander voort.

Wijken

Ook bestaande wijken krijgen te maken met ingrijpende ontwikkelingen. Kunstopdrachten kunnen helpen begrip te kweken voor die ontwikkelingen en bijdragen aan de sociale cohesie in de wijk. Hoe kunnen oude en nieuwe bewoners elkaar beter leren kennen? We nodigen kunstenaars en ‘social designers’ uit mee te denken over sociale vraagstukken. We vragen hun concrete projecten uit te werken op het gebied van gezondheid en vitaliteit. Dat doen we in de stad samen met partners zoals wijkorganisaties en woningbouwcoöperaties en binnen de gemeente in samenwerking met collega’s van Volksgezondheid en Maatschappelijke Ontwikkeling.

Participatie

‘Samen stad maken’ is in Utrecht een belangrijke ambitie gelinkt aan een concreet actieprogramma. Participatie betekent dat we samen met bewoners, ondernemers, maatschappelijke en culturele organisaties en andere betrokkenen verantwoordelijk zijn voor de stad en het welzijn van iedereen. Ook bij kunst in de openbare ruimte willen we ‘de kracht van iedereen’ optimaal benutten.

Per kunstopdracht stellen we een werkgroep samen waarin gebruikers of bewoners en betrokken partijen vertegenwoordigd zijn. Het Fonds Stadsverfraaiing biedt ruimte om in te gaan op ideeën en initiatieven uit de stad, waarbij de initiatiefnemers actief betrokken zijn bij de uitwerking. Bij grotere kunstmanifestaties (zoals in het verleden bij Call of the mall in Hoog Catharijne) zoeken we samenwerking met een breed palet aan bedrijven, organisaties, kennisinstellingen en bewoners.

Aan het schrijven van de *Uitvoeringsnota Kunst in de openbare ruimte 2021-2030* zijn diverse brainstormsessies en meedenksessies voorafgegaan, waarin we uiteenlopende

Kunst voor Sterrenwijk

Kunstenaars: Tilburg Cowboys; Monique Broekman; Maurice van Es en Luka Karssenberg

Locatie: Sterrenwijk

Verwachte oplevering: 2021, 2022

In de zomer van 2019 streken kunstenaarsgroep Tilburg Cowboys, schilder Monique Broekman en fotografen Maurice van Es en Luka Karssenberg een tijdlang neer in de wijk. Zij maakten kennis met de bewoners en ontwikkelden kunstprojecten waarop de bewoners hun stem konden uitbrengen. Tilburg Cowboys trokken met een ‘krachtkar’ door de straten om de kracht van Sterrenwijk te meten, Monique Broekman sprak in haar tent Studio Sterrenwijk met bewoners over nu en vroeger en het fotografenduo ging de deuren langs om oude foto’s en persoonlijke verhalen op te halen. Ex aequo eindigden *Vergezichten voor Sterrenwijk* van Broekman en *De wijk als fotoalbum* van Van Es en Karssenberg. Beide werken worden uitgevoerd. Broekman ontwierp een speelhuisje dat een replica voorstelt van de verdwenen witte huizen in Sterrenwijk en een wandschildering voor Sterrenzicht waarop kinderen op hun iPad of telefoon een historische afbeelding tonen. Maurice van Es en Luka Karssenberg maakten een fotoroute van een selectie van de foto’s van de bewoners; prints van de foto’s worden verspreid over de wijk op buitenmuren bevestigd. Een podcastserie waarin ‘fotodetective’ Hans Aarsman verschillende Sterrenwijkers aan het woord laat, is ook onderdeel van het kunstwerk.

Utrechters, Utrechtse (culturele) organisaties en collega’s uit andere sectoren hebben gevraagd naar hun ideeën, wensen, dromen en opvattingen over kunst in de openbare ruimte.

Deze nota is mede geïnspireerd door hun kennis, energie en creativiteit.

De komende jaren ligt de nadruk op:

Alle Utrechters

We richten ons op *alle* Utrechters. Ook degenen die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten, willen we meer betrekken bij de totstandkoming van kunstwerken en -projecten. De komende jaren gaan we kijken hoe we dat het best kunnen aanpakken, bijvoorbeeld in samenspraak met buurtgroepen, bewonerscomités en wijkcultuurhuizen. Kunst kan een aanleiding zijn om in gesprek te raken – over de buurt en

andere thema's die bewoners bezighouden – maar ook een middel om mensen bij elkaar te brengen of bewuster te maken van hun leefomgeving.

Inspraak en gedeeld opdrachtgeverschap

De medezeggenschap van bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties kan op verschillende manieren vorm krijgen. Regelmatig hebben individuele bewoners en gebruikers (namens anderen) een stem in het formuleren van de vraag en de selectie van locatie, kunstenaar en/of ontwerp. Maar het kan ook wenselijk zijn een bredere vertegenwoordiging van bewoners, ondernemers of maatschappelijke organisaties bij het hele proces te betrekken, als klankbordgroep met een eigen achterban. Bij de totstandkoming van het monument voor het slavernijverleden is dat bijvoorbeeld het geval. Steeds vaker is er sprake van gedeeld of participatief opdrachtgeverschap: de gemeente is samen met andere partijen verantwoordelijk. De komende jaren willen we die werkwijze verder verkennen en uitproberen. Dat doen we met uiteenlopende partners: van universiteit tot zorginstelling, van sportclub tot wijkcultuurhuis.

Jongeren

We willen kinderen en jongeren nog meer betrekken bij individuele kunstopdrachten, met name bij 1,5%-projecten op scholen. Door hun een stem te geven in het formuleren van de opdracht en de keuze voor een kunstenaar of een ontwerp kunnen zij concreet bijdragen aan de inrichting van hun omgeving. Aan de hand van workshops of gesprekken met kunstenaars worden zij uitgedaagd na te denken over kunst en ruimtelijke thema's. Tegelijkertijd zoeken we naar wegen

om de participatie van kinderen en jongeren structureel vorm te geven. We denken aan regelmatige raadpleging van de Utrechtse kinderraad, de 'stadsambassadeurs' van Thirty030 en de jongeren van de Jongerencultuurhuizen in Overvecht en Kanaleneiland.

Initiatieven uit de stad en geschenken

Wij laten ons graag verrassen door initiatieven uit de stad en stimuleren bewoners, ondernemers en organisaties om met goede ideeën te komen. Die worden beoordeeld op basis van maatschappelijke en kunstinhoudelijke argumenten en de uitgangspunten zoals geformuleerd in deze nota. Geschenken uit de stad zijn welkom, voor zover ze niet botsen met de uitgangspunten van ons beleid of obstakels opwerpen voor

beheer en onderhoud. Om het aanbod in goede banen te leiden, is er een geschenkenprotocol. Dat dient als leidraad voor het al dan niet aannemen van een geschenk en het toekomstige beheer.

➔ Zie bijlage 6, Protocol geschenken

Informatievoorziening

Participatie gaat hand in hand met goede informatievoorziening. We willen Utrechters zo goed mogelijk op de hoogte houden, zodat zij kunnen weten wat er speelt op het gebied van kunst in de openbare ruimte. Die informatie heeft niet alleen betrekking op de collectie, maar ook op de mogelijke rol van bewoners in de kunstpraktijk. Actuele ontwikkelingen zijn voor iedereen te volgen via onze website, de mobiele app, via social media of in de lokale media. Incidenteel geven we flyers, apps of video's uit of we stellen een tentoonstelling samen. Zo bevorderen we zowel de

Kunst kan een middel zijn om mensen bij elkaar te brengen of bewuster te maken van hun leefomgeving.

Monument voor slavernijverleden

Kunstenaar: nog niet bekend

Locatie: nog niet bekend

Verwachte oplevering: juni 2023

In het kader van: FSV

In 2023 is het 150 jaar geleden dat de tot slaaf gemaakten echt vrij werden, nadat Nederland tien jaar eerder (in 1863) de slavernij had afgeschaft. Om dit verleden te gedenken werkt de gemeente Utrecht samen met een daarvoor samengestelde kunstwerkgroep aan een monument dat in 2023 wordt onthuld. De werkgroep heeft een diverse samenstelling, de leden vertegenwoordigen verschillende achtergronden en netwerken in de stad. Het monument – een plek om terug te blikken en vooruit te kijken – draagt bij aan het vergroten van het historische besef over het slavernijverleden van Nederland en van Utrecht. Het monument sluit aan bij de viering van Keti Koti in de stad. Keti Koti is de jaarlijkse feestdag op 1 juli ter viering van de afschaffing van de slavernij in Suriname en de Antillen. De dag ervoor, op 30 juni, wordt de afschaffing van de slavernij herdacht.

Tankman (2013)

Fernando Sánchez Castillo
*Manifestatie Call of the Mall Hoog
Catharijne*

toegankelijkheid van de collectie als de betrokkenheid van uiteenlopende partijen, bewoners en organisaties.

Versterking van het kunstklimaat

Kunst in de openbare ruimte levert een positieve bijdrage aan het kunstklimaat in de stad dat van oudsher uitgesproken is: kritisch en geëngageerd. Met onze opdrachten stimuleren we kunstenaars in hun artistieke ontwikkeling. We verstrekken middelen en mogelijkheden, bemiddelen tussen verschillende partijen, brengen netwerken tot stand en bevorderen de waardering voor kunst als een vitaal en wezenlijk onderdeel van het bestaan. We vinden het belangrijk dat makers en ontwerpers zich vrij voelen om op onderzoek uit te gaan en te experimenteren.

Zo pluriform als het aanbod is, zo verschillend zijn de makers: jong en oud, gevestigd en onervaren, lokale helden en internationale sterren. Zij bedienen zich van talloze technieken en zijn werkzaam in uiteenlopende disciplines. Hun autonomie is een voorwaarde voor een kunstklimaat waarin zij en hun werken optimaal tot bloei kunnen komen. Niet alleen de Utrechtse kunst in de openbare ruimte vaart er wel bij, ook het kunstbedrijf in het algemeen: de kunstopleidingen, de musea en de podia.

Het kunstklimaat in de stad is van oudsher uitgesproken: kritisch en geëngageerd.

Een bloeiend kunstklimaat wakkert de aantrekkingskracht van de stad aan. De vooruitstrevende positie die Utrecht landelijk en internationaal inneemt op het vlak van kunst in de openbare ruimte willen we behouden en blijven waarmaken. Dat doen we door de actuele ontwikkelingen te volgen en ze zelf te entameren.

De komende jaren ligt de nadruk op:

Jong en cultureel divers

Iedere generatie onderscheidt zich met eigen zienswijzen en gevoeligheden. Jonge kunstenaars houden hun omgeving een spiegel voor, wanneer zij bijvoorbeeld wijzen op de keerzijden van de manier waarop voorgaande generaties de maatschappij hebben ingericht. Of zij halen kunst-inhoudelijke normen onderuit en brengen zo het kunstdebat verder. We vinden het belangrijk dat zij worden gehoord en dat zij kansen krijgen. Hetzelfde geldt voor makers met een migratieachtergrond of een cultureel diverse bagage en kunstenaars uit de lhtbi-gemeenschap. Ze slaan nieuwe piketpalen, met nieuwe kunst en nieuwe invalshoeken. Ze maken het kunstklimaat interessanter, diverser en gelaagder.

Iedere generatie onderscheidt zich met eigen zienswijzen en gevoeligheden.

Rol van kunstenaars

De moderne stad – de stad die sterk groeit, de hoogte in gaat en verdicht – ziet zich voor complexe vraagstukken gesteld. We willen kunstenaars niet alleen als makers en vormgevers betrekken bij kunst in de openbare ruimte, maar ook als denkers en onderzoekers. We willen het contemplatieve en kritische geluid in de kunst een platform geven. Dat betekent dat we ook investeren in artistiek risicovolle projecten en in een veilige omgeving waar makers kunnen excelleren en mogen falen. Onder meer binnen de

langlopende kunstprogramma's bieden we kunstenaars ruimte voor onderzoek en reflectie op maatschappelijke of ruimtelijke thema's. We vragen hen het publiek uit te dagen en het debat aan te zwengelen.

Verankering

Een belangrijk aandachtspunt is de verankering van het kunsttopdrachtenbeleid in het Utrechtse kunstklimaat. We willen die versterken door meer samen te werken met de HKU (alumni en studenten), het Centraal Museum, het KF Hein Fonds en andere spelers in het kunstenveld zoals BAK, IMPAKT Centrum voor Mediacultuur, Casco Art Institute, Fotodok en RAUM die op verschillende manieren bijdragen aan kunst in de openbare ruimte. RAUM focust bijvoorbeeld op de vormgeving van de Stad van de Toekomst, het KF Heinfonds richt zich vooral op Utrechtse kunstenaars, het Centraal Museum plaatst steeds een ander actueel kunstwerk op de sokkel bij de ingang en FOTODOK organiseert foto-tentoonstellingen in de openbare ruimte.

De leden van de ABKV kennen de Utrechtse situatie door en door en wenden hun expertise en positie waar mogelijk aan om de *Uitvoeringsnota Kunst in de openbare ruimte 2021-2030* actief onder de aandacht te brengen van Utrechtse kunstenaars, vakopleidingen en kunstinstellingen. Zo krijgt kunst in de openbare ruimte meer bekendheid en weten kunstenaars en andere initiatiefnemers ons beter te vinden.

Om het blikveld te verruimen werken we voor specifieke opdrachten samen met scouts en specialisten. In het kader van het nieuwe meerjarige kunstprogramma voor het Beurskwartier/Lombokplein/Merwedekanaalzone richten we een artist-in-residenceprogramma in. Kunstenaars die we uitnodigen voor lezingen, workshops of samenwerkingsverbanden brengen we in contact met Utrechtse collega's en instellingen.

Belle van Zuylenring

Ontwerp: Karin Wichers

In samenwerking met: ILFU en Utrechtse scouts

Winnaars: Chimamanda Ngozi Adichie (2020), Margaret Atwood (2021)

Voor het ontwerp van de Belle van Zuylenring, een nieuwe internationale ereprijs voor literatuur, stelden de ABKV en het International Literature Festival Utrecht (ILFU) een kunsttopdracht op en vormden samen de selectiecommissie. De commissie vroeg drie kunst- en vormgevingsexperts om Utrechtse kunstenaars voor te dragen; zowel edelsmeden als ontwerpers als beeldend kunstenaars kwamen in aanmerking. Uit deze lijst zijn drie kunstenaars geselecteerd om een schetsontwerp te maken. De selectiecommissie koos daaruit het ontwerp van Karin Wichers: een serie van zes ringen opgebouwd uit blokjes gerecycled zilver die op zes verschillende manieren in elkaar passen. In de ring is het gezicht van Belle te herkennen zoals afgebeeld op het beroemde portret van Maurice Quentin de La Tour uit 1766. De zes varianten staan voor de brede blik waarmee de winnaars van de ring – in navolging van Belle van Zuylen – naar onze maatschappij kijken en daarin stelling nemen.

Chimamanda Ngozi Adichie ontvangt de Belle van Zuylenring

Fair practice

De gemeente heeft een voorbeeldfunctie in goed opdrachtgeverschap. We werken volgens de Fair Practice Code, de gedragscode voor *fair pay*, *fair share* en *faire chain* in de kunst- en creatieve industrie. Voor de honorering van de kunstenaars hanteren we de richtlijnen die het Rijk heeft opgesteld voor de betaling van de verschillende fases van een kunstopdracht. Bij iedere kunstopdracht wordt een adviseur van de ABKV aangesteld als inhoudelijke sparringpartner voor de kunstenaar. De projectleiders van Culturele Zaken faciliteren en coördineren het kunstopdrachtproces. Zij stellen onder meer kunstwerkgroepen samen, vragen vergunningen aan, organiseren informatieavonden. De kunstenaar kan zich zodoende op zijn of haar kerntaak richten: het maken van het kunstwerk. Na de oplevering van het kunstwerk verzorgen we de communicatie in samenspraak met de kunstenaar en regelen we het onderhoud en het beheer. Zo bevorderen we het kunstklimaat, dragen we bij aan een positieve beeldvorming en stimuleren we ook de bereidheid van fondsen en het bedrijfsleven om middelen ter beschikking te stellen.

Toegankelijkheid

Kunst in de openbare ruimte is per definitie laagdrempelig, het publieksbereik is groot. Maar dat publiek is anders dan museumpubliek niet per se geïnteresseerd of ontvankelijk. Sinds 2019 leggen we ons nog meer toe op een actieve publieksbenadering. We streven ernaar een breed publiek te bereiken: naast liefhebbers en toeristen op de eerste plaats

de inwoners van Utrecht – ook de mensen die weinig in aanraking komen met beeldende kunst of er van huis uit geen voeling mee hebben.

We hopen dat nog meer Utrechters oog krijgen voor de kunst in de stad en er plezier aan beleven.

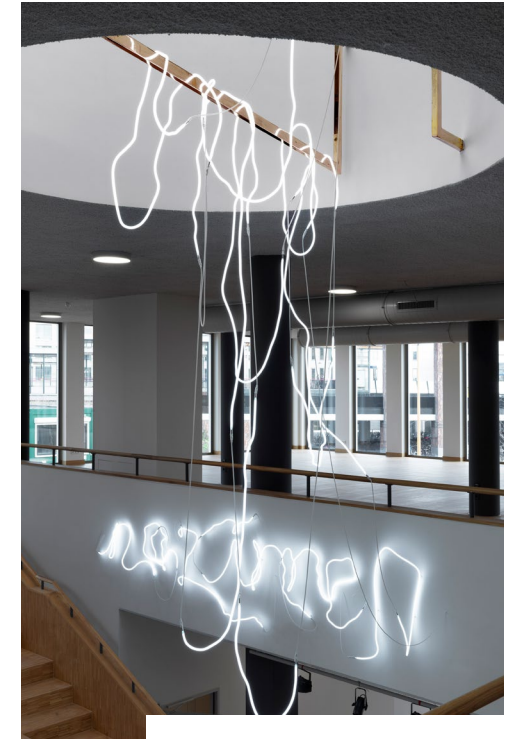
We maken gebruik van verschillende middelen en kanalen (flyers, video's, brochures, sociale media, website, lokale magazines en kranten) om de kunstwerken onder de aandacht te brengen, zowel online als offline. Aan de ene kant promoten we de bekendheid van de collectie als geheel, bijvoorbeeld door ze te presenteren in wandel- of fietsroutes. Aan de andere kant geven we achtergrondinformatie over afzonderlijke kunstwerken en hun ontstaansgeschiedenis. Ook willen we

onze werkwijze belichten en informatie geven over de totstandkoming van de kunstwerken. De komende jaren maken we al deze verhalen nog beter toegankelijk, onder meer in samenwerking met partners in de stad. Dat doen we omdat we trots zijn op de collectie. Achtergrondinformatie en duiding dragen toonbaar bij aan waardering en begrip. We hopen dat nog meer Utrechters oog krijgen voor de kunst in de stad en er plezier aan beleven.

De komende jaren ligt de nadruk op:

Doelgroepen

Gerichte informatie is nodig om een breed publiek te bereiken dat uit veel verschillende doelgroepen bestaat. We stemmen het aanbod van communicatiekanalen en educatiemiddelen af op de verschillende doelgroepen. Dat aanbod ontwikkelen we waar mogelijk in samenspraak met deze doelgroepen, zodat alle inwoners van de stad zich verbonden kunnen voelen met de collectie Utrecht. We streven ernaar dat onze informatie

#+35.00 (2019)

Saskia Noor van Imhoff
Bibliotheek en het wijk-
bureau, Brusselplein,
Leidsche Rijn Centrum

Kunst in de openbare ruimte online

Collectiewebsite: www.kunstinopenbareruimte-utrecht.nl

Mobiele app: Kunst in openbare ruimte Utrecht

Instagramaccount: [@kunstinutrecht](https://www.instagram.com/kunstinutrecht)

Twitter (culturele zaken): [@cz030](https://twitter.com/cz030)

actueel en aansprekend is. De komende jaren willen we de informatiebordjes bij de kunstwerken vervangen door exemplaren met een QR-code die linkt naar onze website.

Website en social media

In 2019 lanceerden we de nieuwe website kunstinopenbareruimte-utrecht.nl. Alle kunstwerken van de stad zijn hier te vinden, inclusief duiding en achtergrondverhalen. De website verschaft ook informatie over de projecten die we organiseren in de stad rond kunst in de openbare ruimte. Bij de website hoort een mobiele app en een routekaart met highlights (die ook in print verkrijgbaar is). In de nabije toekomst breiden we het aanbod verder uit: we voegen meer routes en functies toe aan de app, we willen de website updaten en aantrekkelijker maken, en we gaan meer aan storytelling doen in de vorm van video's en podcasts.

Programma na oplevering

Om de belangstelling voor een kunstwerk ook na de oplevering en op de lange duur vast te houden, organiseren we themaprojecten en evenementen rondom het kunstwerk. Het kunstwerk kan als decor functioneren of inhoudelijk aanleiding zijn voor een dans-, theater- of muziekvoorstelling of debat. Onder de noemer 'hoe houden we de collectie levend' gaan we de komende periode de verschillende mogelijkheden verkennen met (culturele) partners in de stad.

Zingende Beelden (theatrale wandeling)

Kunstenaars: diversen

Locatie: Máximapark

In het kader van: Beyond
(kunstprogramma Leidsche Rijn)

Initiatief: Cultuur19

In het kader van Beyond, destijds het masterplan voor kunst in Leidsche Rijn, verzeen in 2009 zeven beelden van internationaal vermaarde kunstenaars in het Máximapark. Tijdens Zingende Beelden, een jaarlijks terugkerende theatrale wandeling langs de mooiste plekken in het park, komen de imposante beelden van Zilvinas Landzbergas, Rob Voerman, William Speakman, Mathilde ter Heijne, Lucas Lenglet, Fernando Sánchez Castiilo en Daniel Roth op een nieuwe manier tot leven. Cultuur19 nodigt professionele dansgezelschappen en beginnende dansers uit om voorstellingen te maken met de beelden als inspiratie en podium.

Talentontwikkeling

Een van de pijlers onder het Utrechtse kunstbeleid is het stimuleren van creatief vermogen. Dat streven is niet los te zien van het dna van de stad die van oudsher een uitgesproken culturele signatuur kent. We zijn trots op onze rijke infrastructuur met toonaangevende kunstinstellingen en gerenommeerde kunstopleidingen (mbo, hbo en universitair) die met elkaar een keten vormen voor kunstonderwijs en talentontwikkeling.

Scholieren, amateurs, liefhebbers, kunststudenten en gevorderde kunstenaars krijgen in Utrecht volop gelegenheid hun talenten te ontdekken en te ontplooiën.

We vinden het van belang om professionele makers en kunstenaars te ondersteunen in hun artistieke ontwikkeling op

weg naar excellentie. We geven beginnende makers de kans om vlieguren te maken en ervaring op te doen. Kunst in de openbare ruimte is bij uitstek een discipline waarin van kunstenaars specifieke vaardigheden worden verlangd. We willen investeren in kennis en kunde van individuele kunstenaars, een betere inbedding van de discipline in het kunstonderwijs bewerkstelligen en het aanbod verjongen.

De komende jaren ligt de nadruk op:

Samenwerking met onderwijsinstellingen

We stimuleren startende kunstenaars, makers en ontwerpers om het beste uit zichzelf te halen en geven hun een podium

We geven beginnende makers de kans om vlieguren te maken en ervaring op te doen.

Schaalmodel Script of the City

Kunstenaar: Cecilia Rebergen

Locatie: Beeldenpark Croeselaan

Oplevering: Najaar 2021

In het kader van: FSV

Voor de wisselplek in het beeldenpark op de Croeselaan ontwierp Cecilia Rebergen het kunstwerk *Script of the City*: een 100 meter lange, beschilderde transportband die in een open knoop is gelegd. In het geschilderde patroon – over de hele lengte aan één zijde van de band – heeft ze tekens en woorden verwerkt uit geschriften van over de hele wereld vermengd met fragmenten van historische manuscripten en handschriften die in een bijzondere relatie tot de stad Utrecht staan. De wisselplek in het beeldenpark, ingericht met werken uit verschillende periodes uit de gemeentecollectie en Rabokunstcollectie, is bedoeld voor een actueel werk van startende kunstenaars. De opdracht wordt tweejaarlijks verstrekt in samenwerking met het Centraal Museum en de HKU.

in de stad. Door meer samen te werken met onderwijsinstellingen zoals de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, het Creative College van het ROC en mbo-vakschool Nimeto zijn we beter in staat aanstormend talent te spotten. Zij krijgen de gelegenheid ervaring op te doen met werken in opdracht en kunnen zich zo beter voorbereiden op de beroepspraktijk.

Educatie

Talentontwikkeling begint bij een vruchtbare voedingsbodem. Dat houdt onder meer in: kinderen al op een jonge leeftijd laten kennismaken met kunst in de openbare ruimte. Met diverse partners in de stad, waaronder de wijkcultuurhuizen, willen we samenwerken ten behoeve van cultureel-educatieve programma's voor uiteenlopende doelgroepen en leeftijden. Tijdens gastlessen en workshops geven we cursisten de kans zich te verdiepen in kunst in de openbare ruimte en eventueel actief mee te werken aan individuele opdrachten, bijvoorbeeld in het kader van de percentageregeling.

Lesmateriaal

We gaan workshops en lesmateriaal ontwikkelen die informatie geven over de collectie Utrecht en op een toegankelijke manier uitleg geven bij de kunstwerken. De komende jaren willen we nieuwe opdrachten en stedelijke ontwikkelingen aangrijpen als actuele aanleiding voor enthousiasmerende workshops en lesprogramma's op maat voor verschillende doelgroepen. We onderzoeken de mogelijkheden voor een CKV-lespakket in samenwerking met partners als partners als Cultuur & School Utrecht.

Rain Drain Digger

Kunstenaar: Superuse Studios

Locatie: Winklerlaan, Overvecht

Opgeleverd: 2020

In het kader van: 1,5%-regeling

De kinderen van basisschool SO Fier hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontwerpproces van Superuse Studios. Toen het ontwerp bureau de kinderen vroeg wat ze wilden voor het plein van de nieuwe school, was het antwoord: een stoer object. De ontwerpers lieten hen niet alleen meedenken over de mogelijkheden van hergebruik (een doolhof van regenpijpen, een boomhut met oude schoolramen), de kinderen mochten ook meehelpen bij de sloop van het oude gebouw. Van het sloopmateriaal maakte Superuse Studios uiteindelijk de graafmachine. Het resultaat is een kunstwerk voor en van de kinderen. De ontwerpers stelden ook een lesprogramma samen over hergebruik van materialen.

Bijlage 1

In de planning: projecten 2021-2030

Herplaatsing neon-kunstwerk 'REBUS'
Kunstenaar: Korrie Besems

Herplaatsing Zeelandschap
Kunstenaar: David van de Kop

Schetsontwerp Lichaam en Geest
Kunstenaar: Studio Polylester
m.m.w. fotograaf Niels Stomps

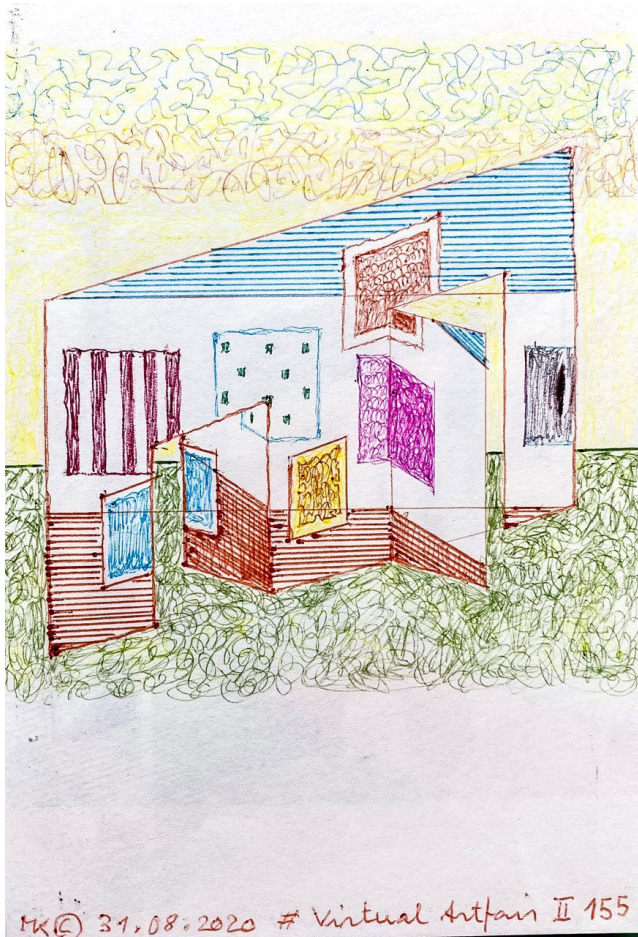

Schetsontwerp Kunst voor Sterrenwijk
Kunstenaars: Tilburg Cowboys; Monique Broekman;
Maurice van Es en Luka Karsenberg

Schetsontwerp Waterwinpark-lab
Kunstenaar: Sannah Belzer

Schetsontwerp MFA Voorn
Kunstenaar: Marin Kasimir

Schetsontwerp Bløbba
Kunstenaar: Marry Overtoom

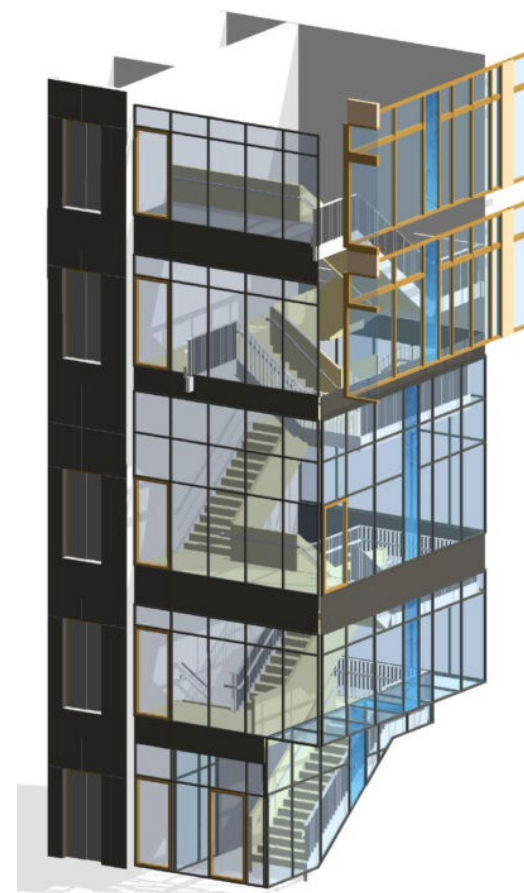
Schetsontwerp
Dichter bij de boom
Kunstenaar: Anouk
Vogel

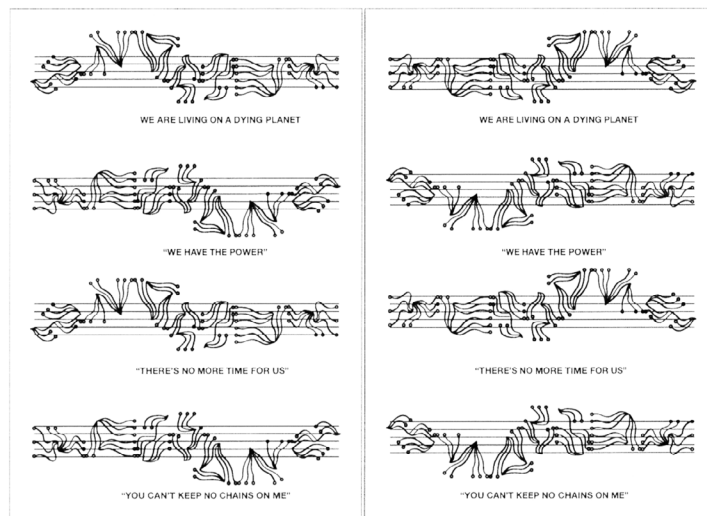

Jaarbeursplein
Kunstenaar: nog niet bekend

Schetsontwerp Internationale School Utrecht
Kunstenaar: Zoro Feigl

Schetsontwerp Ideological Cubism Songs (werktitel)
Kunstenaar: Carlos Amorales

In uitvoering

1. Kunstprogramma *Gemene Grond* Beurskwartier, Lombokplein en Merwedekanaalzone

Kunstenaars: nog niet bekend

Locaties: diverse locaties

Periode: 2021/2030

#breed aanbod #spreiding #participatie #kunstklimaat #toegankelijkheid #talentontwikkeling

Een grote stedelijke vernieuwing vindt plaats aan de westkant van de stad. Daar is de 'tweede fase stationsgebied' aangebroken; het centrum van de stad breidt uit in de omgeving van de Jaarbeurs en het Westplein (dat verandert in Lombokplein). Aansluitend verrijst een nieuwe stadswijk in de Merwedekanaalzone. Duurzaamheid en gezond stedelijk leven staan bij alle plannen hoog in het vaandel. De Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving heeft in opdracht van ons het meerjarig kunstprogramma *Gemene Grond* (2021-2030) geformuleerd dat de ontwikkeling van Beurskwartier, Lombokplein en Merwedekanaalzone tot volwaardig stadsgebied volgt, commentarieert en aanvult met kunst in de openbare ruimte.

Transitie is het thema dat ten grondslag ligt aan de centrale vraag van het kunstprogramma: van wie is de publieke ruimte en hoe willen we de ruimte met elkaar gebruiken? Die vraag wordt verkend aan de hand van vier complementaire programmalijnen die betrekking

hebben op: historische gelaagdheid en transformatie, ecologie en duurzaamheid, sociaalmaatschappelijke ontwikkelingen en de impact van de digitalisering op de openbare ruimte. *Gemene grond* wordt in de loop van tien jaar inhoudelijk geladen met de input van bewoners, culturele partijen, kunstenaars, investeerders en (maatschappelijke) organisaties. Ingebed in een drieassenstelsel van tijd, ruimte en meerstemmigheid zal een rijk kunstprogramma ontstaan dat mensen, perspectieven en ideeën met elkaar verbindt en zich uitspreekt over transitie en de toekomst van de stad.

2. Bidboek kunstprogramma *Gemene Grond* 2021-2030 (2021)

Vormgeving: Maud Vervenne

#toegankelijkheid

Het eerste project in het kader van het nieuwe kunstprogramma *Gemene Grond* is de door Maud Vervenne ontworpen visuele identiteit van het kunstprogramma. Ze liet zich inspireren door de open geodatasets van platform PDOK (Publieke Dienstverlening Op de Kaart). De gelaagdheid van het programma dat in de loop van tien jaar wordt ingevuld, komt ook in de vormgeving van het bidboek, de website en andere uitingen naar voren. Het een bouwt op het ander voort.

3. Zonder titel (muurschildering)

Kunstenaar: Hansje van Halem

Locatie: Hollandse Toren, gevel TivoliVredenburg

Oplevering: 2021

FSV, budget 30.000

#breed aanbod #street art #kunstklimaat

De Gemeente Utrecht en TivoliVredenburg hebben samen met Hoog Catharijne en de Bewonersvereniging Hollandse en Vlaamse Toren een plan ontwikkeld om de openbare ruimte rondom TivoliVredenburg te verlevendigen en aantrekkelijker te maken. Op de gevel van het gebouw komt een reeks 'murals'. Een stoere muurschildering van grafisch vormgever Hansje van Halem, geïnspireerd door het ontwerp van de Grote Zaal en de dynamiek van het veelzijdige muziekpodium, bijt het spits af. Haar kleurige ontwerp zal na een paar jaar worden vervangen door een nieuwe schildering. Zo kan deze centrale plek in de stad uitgroeien tot een mooie 'etalage' voor ontwikkelingen in mural art.

4. Zonder titel (neonkunstwerk 'REBUS')

Kunstenaar: Korrie Besems

Locatie: Beatrixgebouw

Herplaatsing: najaar 2021

Financiering Ondernemersfonds 110.000 euro + Kunst in het stationsgebied 30.000

[#breed aanbod](#) [#herplaatsing](#) [#participatie](#)

Na lang zoeken is een nieuwe locatie gevonden voor het befaamde neonkunstwerk van Korrie Besems, vanaf 1991 de blikvanger op het Woudagebouw aan de Lange Nieuwstraat. Zij maakte het destijds voor de lichtkunsttentoonstelling Nachtregeels van het Centraal Museum. Bij de sloop van het gebouw in 2017 werd het kunstwerk door een aantal toegewijde Utrechters gered. Zij hebben het opgeborgen en deels opgeknapt en ze zijn op zoek gegaan naar een nieuwe locatie. De gemeente en het Ondernemersfonds Utrecht (OfU) hielpen daarbij. De 26 meter lange REBUS komt na restauratie te hangen aan de achtergevel van het Beatrixgebouw.

5. Script of the City (wisselsokkel)

Kunstenaar: Cecilia Rebergen

Locatie: Beeldenpark Croeselaan

Oplevering: Najaar 2021

FSV, budget: 13.500 euro + BK fondsen 8.000

[#kunstklimaat](#) [#talentontwikkeling](#)

Voor de wisselplek in het beeldenpark op de Croeselaan ontwierp Cecilia Rebergen het kunstwerk *Script of the City*: een 100 meter lange, beschilderde transportband die in een open knoop is gelegd. In het geschilderde patroon – over de hele lengte aan één zijde van de band – heeft ze tekens en woorden verwerkt uit geschriften van over de hele wereld, vermengd met fragmenten van historische manuscripten en handschriften die in een bijzondere relatie tot de stad Utrecht staan. De wisselplek in het beeldenpark, ingericht met werken uit verschillende periodes uit de gemeentecollectie en Rabo-kunstcollectie, is bedoeld voor een actueel werk van startende kunstenaars. De opdracht wordt tweejaarlijks verstrekt in samenwerking met het Centraal Museum en de HKU Fine Art.

6. Restauratie Herderplein

Kunstenaar: Jan Boon

Locatie: Halve Maan, Oog in Al

Oplevering: 2021

Collectiebeheer/FSV, kunstbudget 500.000 euro (investeringsmiddelen BOR)

[#breed aanbod](#) [#restaurant](#) [#spreiding](#)
[#toegankelijkheid](#) [#ecologie](#)

Het Herderplein in de wijk Halve Maan is in 1955 door architect Antonio Salvatore en kunstenaar Jan Boon ontworpen. Boon ontwierp een unieke mozaïekvloer in het verdiepte plein, dat in de zomer ook als zwembadje en in de winter als schaatsbaan functioneerde. Dit naoorlogse bouwkunstwerk, in 2016 aangewezen als gemeentelijk monument, is het enige asfaltkunstwerk in Nederland. Omdat het plein in slechte staat is, hebben we in 2019 een bedrag van 500.000 euro gereserveerd in de Investeringsmiddelen voor de restauratie/renovatie. Het plein wordt teruggebracht in de oorspronkelijke staat, met kunstwerk en trappen. Het ontwerp van Jan Boon wordt in ere hersteld, waarmee een belangrijk kunstwerk voor de stad behouden blijft. Aan de noordzijde krijgt het plein een waterspeelfunctie: hoge spuiters plus stromend water over trappen. Dit ter vervanging van het spetterbad van weleer, dat met het oog op de strenge regels voor waterkwaliteit tegenwoordig geen optie meer is. Duurzaamheid is een belangrijk aspect bij de reconstructie, niet alleen in materiaalkeuze. Een waterplein is met het oog op klimaatverandering en de hete zomers geen overbodige luxe. Ook doet het plein dienst als opslag voor overtollig regenwater bij hevige regenbuien. Het nieuwe Herderplein wordt het eerste waterplein van Utrecht.

7. Zeelandschap

Kunstenaar: David van de Kop

Verplaatsing: Park de Watertoren

Oplevering: 2021

Financiering Lingotto (verplaatsing) en gemeente (restaurant)

#breed aanbod #herplaatsing #spreiding
#toegankelijkheid

Op het Smakkelaarsveld staat sinds de jaren tachtig het kunstwerk *Zeelandschap*, een van de grootste keramische kunstwerken van Europa. Het kunstwerk zou in het nieuwe 'Smakkelaarspark' van Lingotto worden ingepast, maar dit blijkt vanwege technische beperkingen niet mogelijk. We hebben besloten het kunstwerk te verplaatsen. Verschillende locaties zijn onderzocht op geschiktheid en Park de Watertoren op Overvecht heeft de voorkeur. Daar kan het kunstwerk weer tot zijn recht komen in een omgeving met veel groen en water en opnieuw een parkomgeving verbijzonderen. Een van de vier bestanddelen gaat niet mee. Het element 'kadereliëf' is dusdanig aan de huidige bestaande kadeconstructie verbonden dat het niet zonder schade verwijderd kan worden. De beoogde verplaatsing en de consequenties daarvan zijn afgestemd met de erven van de kunstenaar.

8. Lichaam en Geest

Kunstenaar: Studio Polylester m.m.w. fotograaf Niels Stomps

Locatie: busstation Jaarbeurszijde en Centrumzijde

Oplevering: 2021

Financiering Stationsgebied, kunstbudget 300.000 euro

#breed aanbod #spreiding #kunstklimaat

Voor het busstation onder de OV-terminal ontwierp Gabriel Lester (Studio Polylester) twee monumentale afbeeldingen voor de wanden, plafonds en kolommen. Aan de Jaarbeurszijde komt een fantasielandschap, aan de centrumzijde een groepsportret van reizigers. De afbeeldingen bestaan uit een rasterpatroon: van een afstand zie je de voorstelling in zijn geheel; het beeld wordt abstract als je dichterbij komt. Door de toevoeging van spiegelaccenten en de lichtval daarin ontstaat een beeld dat steeds verandert. De wachtende reiziger bevindt zich als het ware in het landschap of maakt deel uit van het groepsportret (gemaakt door fotograaf Niels Stomps).

9. Kunst voor Sterrenwijk

Kunstenaars: Tilburg Cowboys; Monique Broekman; Maurice van Es en Luka Karssenber

Locatie: Sterrenwijk

Oplevering: 2021/2022

FSV, kunstbudget 130.000 euro

#spreiding #participatie #toegankelijkheid

In de zomer van 2019 streken kunstenaarsgroep Tilburg Cowboys, schilder Monique Broekman en fotografen Maurice van Es en Luka Karssenber een tijdlang neer in de wijk. Zij maakten kennis met de bewoners en ontwikkelden kunstprojecten waarop de bewoners hun stem konden uitbrengen. Tilburg Cowboys trokken met een 'krachtkar' door de straten om de kracht van Sterrenwijk te meten, Monique Broekman sprak in haar tent Studio Sterrenwijk met bewoners over nu en vroeger en het fotografenduo ging de deuren langs om oude foto's en persoonlijke verhalen op te halen.

Ex aequo eindigden *Vergezichten voor Sterrenwijk* van Broekman en *De wijk als fotoalbum* van Van Es en Karssenber. Beide werken worden uitgevoerd. Broekman ontwierp een speelhuisje dat een replica voorstelt van de verdwenen witte huizen in Sterrenwijk en een wandschildering voor Sterrenzicht waarop kinderen op hun ipad of telefoon een historische afbeelding tonen. Maurice van Es en Luka Karssenber maakten een fotoroute van een selectie van de foto's van de bewoners; prints van de foto's worden verspreid over de wijk op buitenmuren bevestigd. Een podcastserie waarin 'fotodetective' Hans Aarsman verschillende Sterrenwijkers aan het woord laat, maakt ook deel uit van het kunstwerk.

10. Burgemeestersportret Jan van Zanen

Locatie: galerij Stadhuis

Kunstenaar: nog niet bekend

Realisatie: 2021/2022

FSV, kunstbudget 10.000 euro

[#breed aanbod](#) [#kunstklimaat](#)

Sinds 1903 is het traditie dat de burgemeesters van Utrecht na beëindiging van hun termijn worden vereeuwigd voor de portretgalerij in de entree van het Stadhuis. De portretten zijn onderdeel van de collectie van het Centraal Museum. In 2021 organiseren we een open procedure waarin Utrechtse kunstenaars kunnen meedingen naar de portretopdracht voor oud-burgemeester Jan van Zanen. Een jury waarin ook Jan van Zanen zitting heeft, beoordeelt de voorstellen en kiest één kunstenaar om het portret uit te werken. In februari 2022 wordt in het stadhuis een expositie georganiseerd van alle schetsen en voorstellen van de meedingende kunstenaars.

11. Pilot Augmented Reality (stadswandeling)

Kunstenaars: nog niet bekend

Locatie: Binnenstad

Verwachte oplevering: 2021/2022

FSV

[#breed aanbod](#) [#digitaal](#) [#toegankelijkheid](#)
[#kunstklimaat](#) [#talentontwikkeling](#)

Voor deze pilot, gehost door ABKV-adviseur Rogier Martens, krijgen verschillende kunstenaars de opdracht voor een specifieke plek in de stad een virtueel kunstwerk te ontwerpen. Het kunstwerk kan alleen met behulp van een app via Augmented Reality (AR) worden bekeken. In de Augmented Reality Pilot komen de digitale wereld en de fysieke wereld op een uitdagende manier samen. De AR-kunstwerken bestaan niet in de fysieke ruimte en toch: wie ze wil zien, moet de deur uit, de straat op. Alleen dan komt het nieuwe kunstwerk tot leven – voor de Domtoren, op het marktplein of in een achterafsteeg. Het idee voor dit project ontstond tijdens de coronacrisis, waardoor zowel de fysieke ruimte als de digitale ruimte in een ander daglicht kwam te staan.

12. St. Bonifatiuscollege

Locatie: Abstede, Oost

Kunstenaar: nog niet bekend

Realisatie: 2022

Percentageregeling, kunstbudget 75.000 euro

[#breed aanbod](#) [#spreiding](#) [#participatie](#) [#educatie](#)

Het St. Bonifatiuscollege wordt in 2021/2022 verbouwd. De middelbare school voor havo, atheneum en gymnasium heeft veel aandacht voor persoonlijke ontwikkeling en talenten. De school heeft een cultuur-kunstprofiel. Dit zie je duidelijk terug in het gebouw dat vol staat en hangt met werk van leerlingen. Het kunstproject is recent opgestart. Naast de directeur en twee kunstvakdocenten nemen ook een aantal leerlingen in de kunstwerkgroep plaats.

13. Globe College

Locatie: Kanaleneiland

Kunstenaar: nog niet bekend

Realisatie: eerste deel 2021/tweede deel begin 2023
Percentageregeling, kunstbudget 75.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie #educatie

Het Globe College, een vmbo-school met een havo TOPklas, verhuist naar een nieuwe locatie in Kanaleneiland. De nieuwe huisvesting bestaat uit de dan verbouwde huidige Herman Brood Academie en een gedeelte nieuwbouw waaronder een sportzaal. Het kunstproject is recent opgestart. Leerlingen zijn actief betrokken bij het selectieproces. Ze nemen deel aan de bijeenkomsten van de kunstwerkgroep om input te geven en op beslismomenten hun stem te laten horen.

14. De Vrijstaat

Locatie: Leidsche Rijn

Kunstenaar: Koen Taselaar

Oplevering: 2022

Percentageregeling, kunstbudget 24.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie
#talentontwikkeling

De Vrijstaat in Leidsche Rijn is een kunstwerkplaats voor kinderen en jongeren tussen de 6 en 26 jaar. Ze kunnen hier samen met kunstenaars uit diverse disciplines hun creatieve skills ontdekken en

ontwikkelen. De Vrijstaat is gevestigd in een oude boerderij. Die wordt gerenoveerd zodat de kunstwerkplaats meersoortige activiteiten kan ontwikkelen en projecten van anderen kan faciliteren, ondersteunen en in het programma kan opnemen. De kunstwerkgroep selecteerde Koen Taselaar voor de kunstopdracht in het kader van de percentageregeling.

15. MFA Het Zand

Locatie: Het Zand, Leidsche Rijn

Kunstenaars: Marjolijn Mandersloot & Hans van Wezel en Guido de Boer

Oplevering: 2022

Percentageregeling, kunstbudget 150.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie #educatie

Multifunctionele accommodatie Het Zand wordt verbouwd tot een meer kindvriendelijk, toegankelijk, gezond en toekomstbestendig gebouw. De kunstopdrachten in het kader van de percentageregeling borduren voort op het uiterlijk van het centrum dat op een ruimteschip lijkt. Kunstenaarsduo Marjolijn Mandersloot en Hans van Wezel maken een beeldengroep getiteld *Nieuwe maatjes*. De groep bestaat uit zes dierachtige figuren die ogen als goedaardige ontdekkingsreizigers uit een parallelle fantasiewereld. Guido de Boer kreeg een aanvullende opdracht om de buitenruimte rondom Het Zand gedeeltelijk te ontwerpen. Hij leunt voor zijn schetsontwerp op de taal van de gebruikers c.q. ruimtevaarders. In een workshop met acht kinderen deed hij onderzoek naar het idee van een buiten-

aardse begroeting. De kunstenaars werken op het moment hun definitieve ontwerp uit. Bij Het Zand staat ook een bestaand kunstwerk van Amalia Pica dat in de buitenruimte wordt herplaatst.

16. Waterwinpark-lab

Kunstenaar: Sannah Belzer

Locatie: Waterwinpark Terwijde, Leidsche Rijn

Realisatie: 2022 ihkv U900/900 jaar waterbeheer
Samenwerking tussen gemeente, Provincie Utrecht, Vitens en Stichting Fluid Future
FSV 10.000 euro, totaalbudget vanuit partners en fondsenwerving: 80.000 euro

#breed aanbod #ecologie #spreiding #participatie

De kunstopdracht voor het Waterwinpark maakt deel uit van 'Fluid Future', een provinciebreed crossover-programma over kunst en water. Doel van de opdracht is: meer aandacht genereren voor de bijzondere betekenis van het park, dat niet alleen een openbaar park is maar ook waterwingebied van Vitens. Uit drie kunstenaars die in samenwerking met onder meer bewoners en Vitens een schets maakten, is Sannah Belzer geselecteerd. Haar *Waterwinpark-lab* is een ontmoetingsplek die bezoekers over de functie van het landschap informeert. Het lab kan bovendien door omliggende scholen, natuurorganisaties en Vitens worden gebruikt voor onderwijsprogramma's.

17. Herinneringsbomen Utrecht 900

Locatie: in tien wijken

Kunstenaar: nog niet bekend

Realisatie: 2022 ihkv U900

*Projectbudget U900 plus nog nader te bepalen
aanvulling vanuit FSV*

#spreiding #ecologie #participatie #kunstklimaat

In 2022 vieren we het feit dat Utrecht 900 jaar stadsrechten heeft. Om door de stad heen een blijvende herinnering te creëren, plant de gemeente in alle tien wijken een herinneringsboom – een linde. Bewoners denken mee over de locaties. De herinneringsboom wordt een fijne groene plek waar inwoners en bezoekers elkaar kunnen ontmoeten. We vragen Utrechtse kunstenaars via een open call een concept te ontwikkelen voor een uitnodigende verblijfplek bij de boom en voor het ophalen en vertellen van verhalen rond de herinneringsbomen.

18. Academie Tien

Locatie: Berlijnplein, Leidsche Rijn

Kunstenaar: Elisabet Stienstra

Realisatie: 2022

Percentageregeling, kunstbudget 269.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie #educatie

De kunstopdracht is verbonden aan het nieuwe gebouw voor Academie Tien, openbare school voor vmbo-tl, havo en vwo aan het Berlijnplein. In het gebouw wordt ook een openbare sporthal opgenomen.

Het dak van de sporthal doet dienst als (verhoogd) openbaar plein. Het ontwerp van Elisabet Stienstra bestaat uit zeven manshoge bronzen beelden, die verspreid staan over het plein, de trappen ernaartoe en de buitenkant van het schoolgebouw. Het concept is geïnspireerd op het Geheugentheater van de zestiende-eeuwse Italiaanse filosoof Giulio Camillo en het idee van geheugenbeelden. De zeven beelden vertellen elk apart en samen een verhaal over menszijn, over kennis en wijsheid, over voelen en begrijpen. De beelden zijn herkenbaar en vervreemdend tegelijk. Ze refereren aan dromen die we allemaal hebben, dromen die ons helpen bij het verwerken van wat we denken en meemaken.

19. MFA Voorn

Locatie: Leidsche Rijn

Kunstenaar: Marin Kasimir

Realisatie: 2022

Percentageregeling, kunstbudget 69.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie #educatie

Bij de nieuwbouw van MFA Voorn in 2001 ontwierp kunstenaar Marin Kasimir een kunstwerk in drie delen. Nu MFA Voorn gaat verbouwen, is de kunstenaar gevraagd een nieuw kunstwerk te maken – speels en uitdagend, waarbij spiegelingen een rol kunnen spelen. Van het oorspronkelijke werk blijft één deel behouden: een grote fotoprint op de glazen wand van de sporthal. De kunstwerkgroep heeft een aantal kaders voor het nieuwe kunstwerk geformuleerd. Zoals: het levert een bijdrage aan de identiteit en herkenbaarheid van het gebouw in de wijk.

20. OBS Vleuterweide en Jenaplanschool Zonnewereld

Locatie: Leidsche Rijn

Kunstenaar: Maurer United

Oplevering: 2022

Percentageregeling, kunstbudget 128.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie #educatie

Aan de Passiebloemweg vrijst een integraal 'centrum voor educatie'. Er komen twee nieuwe schoolgebouwen: een voor Jenaplanschool De Zonnewereld en een voor OBS Vleuterweide. Beide scholen nemen samen deel in de kunstwerkgroep die Maurer United heeft uitgekozen voor een integraal ontwerp van het buitenterrein. Maurer United werkt samen met de scholen en de architecten: EVA architecten (OBS Vleuterweide), BDG Architecten (De Zonnewereld) en BGSV voor stedenbouw en landschap. Het kunstwerk is een venster op de toekomst: een kweekkas als circulaire connector. Tijdens de bouw wordt een buitenschools evenement voor de kinderen georganiseerd. Vanaf de start van het project loopt de dialoog met de stakeholders over de toekomstige leeromgeving.

21. Bløbba

Kunstenaar: Marry Overtoom

Locatie: Nieuwbouw SO Rafaëlschool, Lanslaan, Transwijk

Verwachte oplevering: 2022

Percentageregeling, kunstbudget: 75.000 euro

[#breed aanbod](#) [#spreiding](#) [#participatie](#) [#educatie](#)

Voor het nieuwe schoolplein van de Rafaëlschool, school voor speciaal onderwijs, ontwierp Marry Overtoom een speelse, gelaagde, multifunctionele afscheiding. Het lamellenhek is meer dan een begrenzing. De lamellen vormen een aantrekkelijk schouwspel, en het golven van het hek biedt de kinderen aan beide zijden zitplaatsen. Kleurrijke schoolbordzeedieren en bløbba's spreken de kinderen aan op hun verbeelding en creativiteit. Het ontwerp biedt zowel beschutting als transparantie. Het prikkelt de verbeelding en de zintuigen, maar creëert ook een sfeer van rust. Het hek wordt een plek om je even terug te trekken.

22. Monument verzetsvrouw Truus van Lier

Kunstenaar: nog niet bekend

Locatie: Zocherplantsoen

Oplevering: 2022

FSV, kunstbudget 40.000 euro

[#breed aanbod](#) [#representatie](#) [#participatie](#)
[#kunstklimaat](#)

De herdenking van de geboortedag van Truus van Lier

(1921-1943) gaat gepaard met verschillende activiteiten. Journalist Jessica van Geel werkt aan een boek over de jonggestorven verzetsvrouw en er zijn een plaquette en een struikelsteen bij haar voormalige woonhuis aan de Prins Hendriklaan geplaatst. De initiatiefnemers van deze activiteiten hebben de gemeente Utrecht benaderd met het initiatief voor een blijvend monument voor Van Lier, in aanvulling op het eerbetoon van narcissen aan de Singel. Met het monument wordt niet alleen haar heldhaftige optreden tijdens de Tweede Wereldoorlog belicht en herdacht, maar ook de moed van andere vrouwen wier rol in het verzet (en de geschiedenis) veelal onderbelicht is gebleven. We hopen dat het kunstwerk uitnodigt tot reflecties over goed en fout, over morele dilemma's in het algemeen en hoe de context daarop van invloed is, in het heden en het verleden.

23. Domtoren

Kunstenaar: Krijn de Koning

Locatie: meerdere locaties in onderzoek

Oplevering: voorjaar 2022

Percentageregeling, kunstbudget 200.000 euro

[#breed aanbod](#) [#kunstklimaat](#)

Naar aanleiding van de renovatie van de Domtoren ontwerpt kunstenaar Krijn de Koning een kunstwerk dat op verschillende plekken opduikt in de stad, geïnspireerd op de toren. De werken liggen in een zichtlijn met de Domtoren en zijn vanaf van de top in samenhang te zien. De kunstenaar speelt daarbij met perspectief en dieptewerking. Het werk blijft gedurende de renovatieperiode zichtbaar.

24. Dichter bij de boom

Kunstenaar: Anouk Vogel

Locatie: IKC Rijnvliet/Voedselbos

Verwachte oplevering: 2022

Percentageregeling, FSV, Mondriaanfonds (o.v.), kunstbudget 404.000 euro

[#breed aanbod](#) [#ecologie](#) [#spreiding](#)
[#talentontwikkeling](#)

Het Integraal Kindcentrum Rijnvliet in de nieuwe wijk Rijnvliet is een energieneutraal ontwerp van Negen Graden Architectuur. Het gebouw vormt – letterlijk, in de vorm van een aanpalende brug – een trait-d'union tussen de woonwijk en het naastgelegen voedselbos. In aanvulling op de brugverbinding ontwierp Anouk Vogel een rank boomkroonpad dat tussen de boomkronen door meandert. Kinderen kunnen vanuit school fruit en noten plukken en letterlijk dichterbij de boomtoppen komen. Het kunstwerk krijgt ook een functie in het lesprogramma van de school. IKC Rijnvliet biedt onderwijs, opvang en vrijetijdsbesteding voor kinderen van 0 tot 13 jaar. Betrokken partners zijn SPO Utrecht en KMN Kind & Co.

25. Monument slavernijverleden

Kunstenaar: nog niet bekend

Locatie: nog niet bekend

Verwachte oplevering: juni 2023

FSV, kunstbudget: 100.000 euro

#breed aanbod #representatie #participatie
#kunstklimaat

In 2023 is het 150 jaar geleden dat de tot slaaf gemaakten echt vrij werden. Tien jaar eerder, in 1863, was de slavernij formeel afgeschaft in Nederland. Om dit verleden te gedenken werkt de gemeente Utrecht samen met een daarvoor samengestelde kunstwerkgroep aan een monument dat in 2023 wordt onthuld. De kunstwerkgroep heeft een diverse samenstelling, de leden vertegenwoordigen verschillende achtergronden en netwerken in de stad.

Het monument – een plek om terug te kijken en vooruit te kijken – draagt bij aan het vergroten van het historische besef over het slavernijverleden van Nederland en van Utrecht. Het monument sluit aan bij de viering van Keti Koti in de stad. Keti Koti is de jaarlijkse feestdag op 1 juli ter viering van de afschaffing van de slavernij in Suriname en de Antillen. De dag ervoor, op 30 juni, wordt de afschaffing van de slavernij herdacht. De realisatie van het monument is een gezamenlijke inspanning van initiatiefnemers, betrokkenen en belanghebbenden, de ABKV en de gemeente.

26. Jaarbeursplein

Kunstenaar: nog niet bekend

Locatie: Jaarbeursplein

Oplevering: 2024

Percentagereling en aanvullende fondsen, kunstbudget (start) 300.000

#breed aanbod #kunstklimaat

Het vernieuwde Jaarbeursplein heeft vele functies. Het is een toegangspoort voor de stad, een doorgangsplek voor reizigers, maar ook een verblijfspot, een evenementenlocatie en een plein voor samenkomst en demonstraties. Op deze centrale plek gaan we een bijzonder kunstwerk realiseren als bekroning en afronding van het kunstprogramma Kunst in het Stationsgebied. Hier komt een kunstwerk dat recht doet aan de meerstemmigheid van Utrecht en haar bewoners. Een kunstwerk dat zachtheid en anti-polarisatie uitstraalt als een duidelijk statement in verharde tijden. Door het stenige karakter en de omringende architectuur voelt het Jaarbeursplein vrij hard en statisch aan. Het kunstwerk zou daar tegenwicht aan moeten bieden. Beweging, zachtheid en een zekere mate van aanraakbaarheid zouden bijvoorbeeld kunnen worden gesuggereerd door projecties op de architectuur. Het kunstwerk moet het plein aantrekkelijker maken als plaats voor ontmoeting. Idealiter heeft het overdag en 's avonds impact op de voorbijganger.

27. Internationale School Utrecht

Locatie: Science Park

Kunstenaar: Zoro Feigl

Oplevering: 2024

Percentagereregeling, kunstbudget 248.000 euro

#breed aanbod #spreiding #participatie #educatie

Zoro Feigl ontwerpt een transparante, interactieve sculptuur voor het nieuwe gebouw van de Internationale School Utrecht aan de Cambridgelaan. De sculptuur die hij maakt voor de ramen van het centrale trapportaal, bestaat uit twee lagen glas met daartussen een dun laagje vloeistof. Op verschillende plekken wordt lucht door de vloeistof geblazen. Door de beweging ontstaat een schaduwspel van reflecties en lichtbreking. Variatie in druk en stroomsnelheden maakt verschillende composities mogelijk. Geluid is de trigger; de leerlingen van de school kunnen invloed uitoefenen op de snelheid en het verloop van de luchtballen.

28. Ideological Cubism Songs (werktitel)

Kunstenaar: Carlos Amoraless

Locatie: Jaarbeursplein

Oplevering: 2022

In het kader van: Kunst in het Stationsgebied 120.000 + fondsen

[#breed aanbod](#) [#spreiding](#) [#participatie](#) [#kunstklimaat](#)
[#talentontwikkeling](#)

Voor Utrechtse amateurkoren bedacht de Mexicaanse kunstenaar Carlos Amoraless een reeks politiek geladen workshops die culminereren in een slot-performance op het nieuwe Jaarbeursplein. Uiteenlopende koren doen eraan mee: van hiphop tot shanty, van Russisch-Byzantijns tot gospel. Tijdens de workshops leren ze improviseren volgens een door de kunstenaar ontwikkelde 'codetaal' waarin verschillende politieke ideologieën zoals neo-liberalisme, populisme en feminisme zijn versleuteld. De koren maken al zingend deconstructies van de ideologieën en smeden die tot een nieuw geheel. Zo vestigt Amoraless de aandacht niet alleen op de toenemende polarisatie in het publieke debat, maar ook op de rol die algoritmes daarin spelen. Het Jaarbeursplein is niet zomaar gekozen als locatie: het is de centrale plek in de stad waar mensen samenkomen om hun overtuigingen uit te dragen. Denk bijvoorbeeld aan de Black Lives Matter-demonstratie of aan het kunstproject *What is the city but the people* van kunstenaar Jeremy Deller. De workshops en de slotmanifestatie vinden plaats tijdens festival Leading Voices (juli 2022) in de context van de viering van 900 jaar stadsrechten in co-productie met Zimihc.

29. Kunstwerk gastarbeiders

Kunstenaar: nog niet bekend

Locatie: nog niet bekend

Verwachte oplevering: zomer 2022

In het kader van: FSV

[#breed aanbod](#) [#representatie](#) [#participatie](#)
[#kunstklimaat](#)

Vanaf 1960 kwamen de eerste gastarbeiders naar Utrecht, veelal afkomstig uit landen rondom de Middellandse Zee. Zij kwamen te werken bij grote bedrijven zoals DEMKA, Werkspoor en Douwe Egberts. Velen bleven en bouwden met hun families een bestaan op in Utrecht. Zij leverden een fundamentele bijdrage aan de opbouw en de economische bloei van de stad. Samen met een klankbordgroep van direct betrokkenen werken we daarom aan een kunstwerk dat de aanwezigheid en het belang van de gastarbeiders in stadsgeschiedenis zichtbaar maakt. Het kunstwerk wordt in 2022 gerealiseerd, het jaar waarin Utrecht 900 jaar stadsrechten viert. Het initiatief voor het kunstwerk is afkomstig van de Turkse Ondernemersvereniging. De gemeente heeft het initiatief omarmd en een klankbordgroep in het leven geroepen die een belangrijke rol speelt in de totstandkoming van het kunstwerk en de keuze van de locatie.

Nieuwe opdrachten Percentageregeling – start in 2021 en verder

- School De Boemerang, Amandelstraat, Ondiep
- Speciaal Onderwijs Lux, Stauntonstraat, Zuilen
- Speciaal Onderwijs De Kleine Prins en Mytyschool, Blauwe Vogelweg, Oost.
- Nieuw depot gemeente en Centraal Museum, bedrijventerrein Lage Weide.
- Culturele voorziening Berlijnplein, Berlijnplein, Leidsche Rijn
- Permanente huisvesting X11
- Jongerencultuurhuis Leidsche Rijn
- Wijk Cultuurhuis MWKZ
- Scholen MWKZ
- Herinrichting Park Transwijk

In de loop van de komende tien jaar zullen zich nieuwe Percentageregelingkunstopdrachten aandienen.

Projecten waar de komende jaren herplaatsing of restauratie speelt

- David van de Kop, Camera Obscuradreef
Overvecht ivm herinrichting openbare ruimte
- Hans van der Plas, muurschilderingen
Adelaarstraat, mogelijke restauratie/renovatie
- Lex Horn, herplaatsing keramisch reliëf

Fonds Stadsverfraaiing

Het Fonds Stadsverfraaiing wordt ingezet om kunst-opdrachten in de wijken te initiëren, aansluitend op ontwikkelingen in en vragen uit de stad.

Bijlage 2

Opgeleverde projecten 2017-2021

**Aan mijn liefste paviljoen
Kunstenaar: Ingeborg Meulendijks
Begraafplaats Daelwijck, Overvecht**

Boekboom
Kunstenaar: Yasser Ballemaans

De Bomen
Kunstenaars: Bouke Groen
en Jerke Mulder

Department of search – Zero Footprint Campus
Onderzoeksstation (2017)

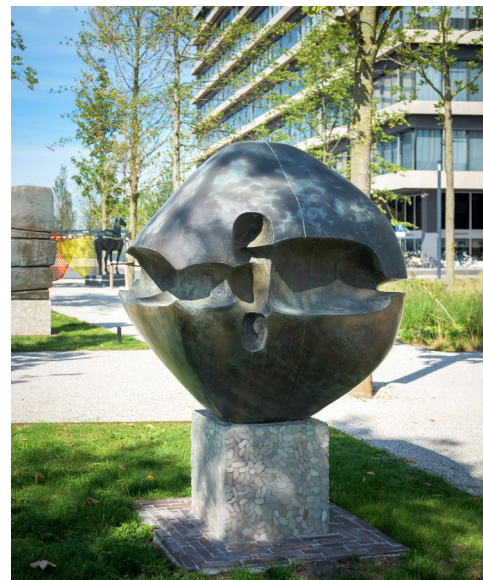
Vanishing Staircase
Kunstenaar: Birthe Leemeijer

Herplaatsing wandmozaïek
Kunstenaar: Joop Kruijff

Beeldenpark Croeselaan
Diverse kunstenaars

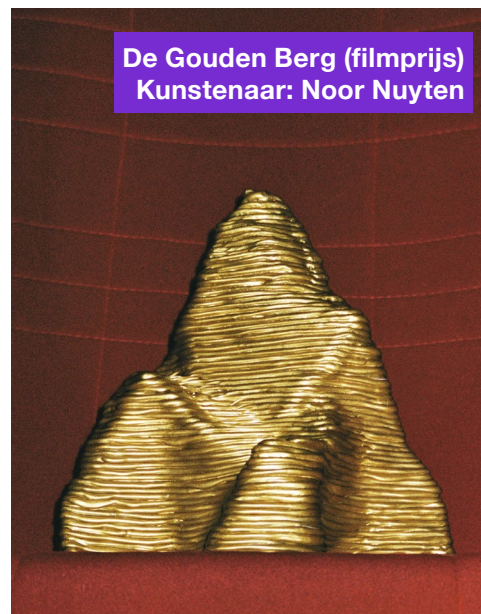

De Poëtische Ontmoeting
Kunstenaar: Jozef Legrand

Herplaatsing Grand
astre (Grote ster)
Kunstenaar: André
Ramseyer

De Gouden Berg (filmprijs)
Kunstenaar: Noor Nuyten

Herplaatsing zonder
titel (Otto Hamer)

Center I en Center II (wandkleed
en spiegelend tweeluik)
Kunstenaar: Irina Birger

1. Aan mijn liefste (paviljoen)

Kunstenaar: Ingeborg Meulendijks
Locatie: begraafplaats Daelwijck, Overvecht
Opgeleverd: 2017
Fonds Stadsverfraaiing (FSV)

Het kunstwerk *Aan mijn liefste* is een herdenkingsplek, een plek om te rouwen en stil te staan bij de dood van een geliefde. Aan de buitenkant van het paviljoen bevinden zich drie ruimtes waar bezoekers een brief kunnen schrijven aan een overledene. De brief kunnen zij posten in een daarvoor bestemde nis. Het papier verdwijnt in de muur en blijft daar. Er kunnen ook brieven per post gestuurd worden naar het paviljoen. Aan de binnenzijde is plaats voor naamplaatjes van overledenen van wie het graf is opgeheven. Het paviljoen is gebouwd van handgemaakte keramische stenen.

2. Chasing Horizons

Kunstenaar: Sanja Medic
Locatie: buurtcentrum De Jager, Overvecht
Opgeleverd: 2017
Percentageregeling

Voor de ontmoetingsruimte van het buurtcentrum ontwierp Sanja Medic een doorlopende, grafische wandbedekking met zuilen en ringen die zowel diepte als beweging suggereert. Medic: 'Het begon met de nieuwe naam van het buurthuis De Jager. De jager is altijd in beweging, altijd in de natuur. De landschappen hebben de vorm van ringen aangenomen: de natuur die constant in beweging is, de natuur die naar de

toeschouwer toe komt. De kanteling van de horizonlijn in alle ringen suggereert dat de ringen nog steeds draaiende zijn. Vandaar ook de titel *Chasing Horizons* ('jagend naar horizons'). De glanzende pilaren versterken de ruimtelijkheid van het beeld. De pilaren en de ringen bij elkaar doen denken aan een soort flipperkastspelletje waarin alles beweegt.' Een belangrijke inspiratiebron vormde de workshop 'Natuur aan de Muur' die zij gaf voor de bezoekers van het buurtcentrum. Aan de hand van het thema 'Mijn droomuitzicht' maakten zij collages van landschappen en tuinen uit onder meer Turkije, Bulgarije, Marokko en Nederland. Het kunstwerk geeft de ontmoetingsruimte een extra dimensie en reflecteert op speelse wijze op het menselijk oerverlangen naar de natuur.

3. Herplaatsing Nora Baetens, De Bramantes (1990)

Kunstenaar: Nora Baetens
Locatie: Buurtcentrum De Jager, Overvecht sinds 2017

Het kunstwerk *De Bramantes* is oorspronkelijk gemaakt voor Buurtcentrum De Bram in Overvecht. Het beeld is in 2017 met het centrum meeverhuisd naar de nieuwe locatie op de Teun de Jagerdreef. Daar kreeg het beeld een plek bij de ingang. Het buurtcentrum heeft sindsdien een nieuwe naam: De Jager.

4. Boekboom

Kunstenaar: Yasser Ballemans
Locatie: OBS Spoorzicht en Jenaplanschool Cleophas, Overvecht
Opgeleverd: 2017
Percentageregeling

Yasser Ballemans maakte voor het schoolplein in Overvecht een houten sculptuur dat eruitziet als een opengeklapt pop-upboek. Zeven open frames – de bladzijden – vormen samen een kleurrijke, gestileerde boom. Aan de voet van de stam en op het uitwaaiende wortelstelsel kunnen kinderen spelen en zitten. Ballemans: 'In dit boek staan geen letters. Het is een open boek dat kinderen uitdaagt om al spelend hun eigen verhaal te creëren.' Hij liet zich inspireren door een workshop met de basisschoolkinderen over stripverhalen. De kinderen mochten zelf een verhaal maken over een ontmoeting. De kunstenaar verwerkte hun ideeën in *Boekboom*. Onder de bladeren staat een ronde tafel die tot een leuk gesprek of een picknick in de buitenlucht uitnodigt. Als een symbool voor kennis en wijsheid kijkt een uil van boven neer op het geheel. Het kunstwerk nodigt uit tot spelen en bewegen, maar je kunt er ook even zitten voor een praatje.

5. Department of search – Zero Footprint Campus

M.m.v.: Melle Smets, Cynthia Hathaway (curatoren), Bureau d'Études, Friendly Stalking, Arne Hendriks, Monnik, Roel Roscam Abbing, Guido Marsille, Maarten Vanden Eynde, Read-in, Helmut Smits, Laurent Tixador.

Locatie: Utrecht Science Park
Manifestatie 2017

Na een jaar vooronderzoek in het Utrecht Science Park richtten Melle Smets en Cynthia Hathaway in 2016 het *Department of Search* op. Dit nieuwe 'departement' koppelde kunstenaars aan de wetenschapspraktijk van het Utrecht Science Park, bood hun ruimte voor onderzoek en experiment en gaf hun opdrachten voor het ontwikkelen en presenteren van nieuw werk. *Department of Search* bood zowel deelnemende kunstenaars als wetenschappers de kans nieuwe relaties aan te gaan en nieuwe samenwerkingen te starten. Onder het motto 'Dit leidt tot niets' kwamen zij tot nieuwe inzichten over duurzaamheid en gezond stedelijk leven. Gedurende een jaar hebben twaalf kunstenaars een artistiek onderzoek gedaan naar de (on)mogelijkheden van een *Zero Footprint Campus*. Hoe lenen dit gebied en zijn gebruikers (onderzoekers, studenten, kantine medewerkers, beveiligers) zich voor het maken van een nieuw kunstwerk? En hoe kan dat werk bijdragen aan of een ander licht werpen op onze zoektocht naar een duurzame samenleving? In juni 2017 presenteerden de kunstenaar hun bevindingen en vonden er workshops, debatten, lezingen en rondleidingen plaats.

6. De Bomen

Kunstenaars: Bouke Groen en Jerke Mulder
Locatie: Schoolplein voor de Mattheusschool (KSU), Overvecht, en de OBS Overvecht (SPOU)
Opgeleverd: 2017
Percentageregeling

Voor het schoolplein van de Mattheusschool en OBS Overvecht ontwierpen Bouke Groen en Jerke *De Bomen*. Twee platanen hellen schuin naar elkaar over, de kruinen van de bomen groeien kruislings in elkaar. Daaronder staan omheinde trappen waarop je kunt zitten. In het hekwerk rond de trappen hangen blaadjes met de namen van de leerlingen en de medewerkers van beide scholen. Nieuwe leerlingen mogen hun naam op een blaadje zetten en ophangen. Kinderen van groep 8 krijgen bij het afscheid hun blaadje mee. Het ophangen en 'plukken' gaat gepaard met rituelen die 'groei' symboliseren. De leerling gaat door naar een volgende plek en groeit daar verder. Maar ook de conciërge en de directeur hebben hun eigen blaadje: ook zij groeien, in dat opzicht is iedereen gelijk. Het kunstwerk is uniek en veranderlijk en creëert een plek waar leerlingen, ouders en docenten als vanzelf samenkomen. De sociale interacties die onder en rondom de bomen ontstaan, maken het kunstwerk als het ware af.

7. Vanishing Staircase

Kunstenaar: Birthe Leemeijer
Locatie: Zocherpark (bij het Centraal Museum)
Opgeleverd: 2018
FSV + Initiatievenfonds + Mondriaan Fonds

Het kunstwerk begon met een initiatief van bewoners die meer biodiversiteit in en langs de Singel wilden. *Vanishing Staircase* vormt de verbinding tussen het Centraal Museum en het Zocherpark – een verbinding tussen park en water, tussen kunst en leven. Het werk lijkt een trap, maar de treden zijn gekanteld. Birthe Leemeijer ontwierp het wonderlijke bouwwerk als een moderne 'folly', een stijfiguur die in de landschapsarchitectuur ten tijde van Jan David Zocher (1791-1870) populair was. De trap is omgevallen en zal in de loop van de jaren 'verdwijnen', omdat er tussen de trap-treden planten zijn gezaaid. Zij gaan op hun eigen manier de plek in bezit nemen: de treden vergroenen en komen tot bloei. De planten zijn met zorg door ecologen uitgezocht en worden sinds 2018 onderhouden door bevlogen vrijwilligers van de Groengroep.

8. Romanesco Dream

Kunstenaar: Monira Al Qadiri

Locatie: VOLT! Toekomstmakers, Vleuten-De Meern

Opgeleverd: 2018

Percentageregeling

Romanesco Dream van Monira Al Qadiri is een experimenteel kunstwerk voor een vernieuwende school. De kunstenaar gebruikte een bijzondere techniek: de mysterieus glanzende sculptuur van meer dan drie meter hoog komt uit een 3D-printer. Zij ontwierp het kunstwerk in nauwe samenwerking met leerlingen, docenten en de directie van de school. De grillige vorm en het glanzende oppervlak doen denken aan een buitenaardse creatie. Toch is de fantasierijke vorm afkomstig van iets alledaags: een broccoli. Met dit werk wil Monira Al Qadiri de leerlingen laten zien dat je niet altijd een begaafd kunstenaar hoeft te zijn om tot een spectaculaire vorm te komen. Je kunt ook slim gebruik maken van bestaande voorwerpen en nieuwe technologieën. VOLT! Toekomstmakers is een openbare vmbo-school die jonge mensen verbindt met de technologie en beroepen van morgen.

9. #+35.00

Kunstenaar: Saskia Noor van Imhoff

Locatie: Bibliotheek/wijkbureau Leidsche Rijn Centrum

Opgeleverd: 2019

Percentageregeling

Voor de hal van bibliotheek en wijkbureau Leidsche Rijn Centrum ontwierp Saskia Noor van Imhoff een

met de hand getekende neonlijn die eindigt in een woord. Het lichtkunstwerk hangt aan bronzen dwarsbalken boven de hoofdtrap van het gebouw. Zowel in het wijkbureau als in de bibliotheek staan taal en communicatie centraal. Een metafoor vond Van Imhoff in het *Verdwijnwoordenboek* met woorden die uit ons taalgebruik zijn verdwenen, bijvoorbeeld omdat ze zijn vervangen door een populairder woord of omdat het object waarnaar het woord verwijst in onbruik is geraakt. Van Imhoff laat met dit werk, getiteld *#+35.00*, de beweging van de tijd en de taal zien. Van Imhoff nummert haar werk met codes. Haar werken of tentoonstellingen bestaan uit een reeks oplopende cijfers.

10. Herplaatsing wandmozaïek Joop Kruip (1970)

Kunstenaar: Joop Kruip

Locatie: Nijveldsingel

Opgeleverd: 1970/2019

Joop Kruip maakte in 1970 een wandmozaïek voor de gevel van Van Lieflandlaan 17 in Utrecht. Het mozaïek bestaat uit grote kiezels, scherven keramiek en stukjes natuursteen. In 2017 moest het werk daar weg; het werd verwijderd, gerestaureerd en overgebracht op een nieuwe drager, om vervolgens in het depot te worden opgeslagen. In 2019 vonden we een nieuwe bestemming voor het kunstwerk. Woningbouwcorporatie Portaal heeft het wandmozaïek herplaatst tegen een kopgevel van een woningproject aan de Nijveldsingel.

11. Beeldenpark Croeselaan

- **Assist: Rider, 2019 - Jessica Stockholder (wisselplek)**
- **De menselijke Ontmoeting, De Reis, Het Bolwerk, 1971 - Paul Kingma**
- **24/7 Kiosk, 2009 - Liam Gillick**
- **Living Sculptures, 2012 - Christian Jankowski**
- **Cartas Al Cielo, 2011 - Alicia Framis (Rabo Kunstcollectie)**
- **Zonder titel, 1983 - Jos Wong Lun Hing**
- **Eenheid in verscheidenheid, 1983 - Jeannot Bürgi (Rabo Kunstcollectie)**
- **Citizen Perspective, 2003 - Fernando Sánchez Castillo (Rabo Kunstcollectie)**

Locatie: Croeselaan

Opgeleverd: april 2019

Kunst in het Stationsgebied

In 2018-2019 is de Croeselaan opnieuw ingericht. Bij de herinrichting vormden verduurzaming en circulair bouwen het uitgangspunt. Er werden zoveel mogelijk herbruikbare grondstoffen, materialen en elementen uit de Croeselaan of de directe omgeving gebruikt. Ook het beeldenpark is circulair. Het bestaat uit beelden die zich oorspronkelijk op andere plaatsen in de stad bevonden en daar ten gevolge van een herinrichting niet konden blijven. De selectie werken – afkomstig uit de collectie van de gemeente Utrecht en de Rabo Kunstcollectie – toont de diversiteit van de kunst in de openbare ruimte van Utrecht. De kunstwerken stammen uit verschillende tijden en vertegenwoordigen een variëteit aan stijlen. Het beeldenpark heeft één wisselplek waar om de twee jaar een nieuw, actueel kunstwerk wordt geplaatst.

12. Marktmozaïek

Kunstenaar: Jennifer Tee
Locatie: Vredenburg
Opgeleverd: juni 2019
Kunst in het Stationsgebied

Het Vredenburg is een van de belangrijkste pleinen in de Utrechtse binnenstad. Logisch dat bij de herinrichting van het plein de stad nauwlettend meekeek. De keuze van het kunstwerk kwam tot stand in samenspraak met vele betrokkenen. Een kunstbegeleidingsgroep waarin ondernemers, marktkooplui, bewoners, de wijkraad en scholieren zitting hadden, stelde samen met de gemeente de kunstopdracht op. In de zomer van 2017 organiseerde de gemeente een publieksstemming die meer 10.000 reacties teweegbracht. Er kon uit vijf ontwerpen worden gekozen. Het ontwerp van Jennifer Tee kreeg met 54% de meeste stemmen.

Het grootschalige vloermozaïek van Tee is geïnspireerd op de Romeinse tijd – de oorsprong van de stad, toen nog bekend als *Traiectum* – en op het fenomeen markt. Figuren van typische marktproducten zoals vis, groente en bloemen zijn verweven in de bestrating. Zichtbaar zijn ook de contouren van het zestiende-eeuwse kasteel Vredenburg dat hier stond. In het ontwerp zijn de twee nadrukkelijke wensen van de gebruikers van het plein verenigd: ze wilden een huiskamersfeer en een plek voor de drukke markt. Het plein heeft als het ware een nieuw tapijt gekregen, opgebouwd uit 490.000 stenen van negen bij negen centimeter.

13. De Poëtische Ontmoeting

Kunstenaar: Jozef Legrand
Locatie: Winkelcentrum De Gaard
Opgeleverd: 2019/2020
FSV

De Poëtische Ontmoeting bestaat uit zeven ‘verhalende’, drie meter lange, eikenhouten banken voor winkelcentrum De Gaard. Uit de rugleuningen zijn teksten met levenswijsheden, uitdrukkingen of citaten van bewoners gefreesd. De gemeente en de kunstenaar nodigden buurtbewoners en leerlingen van het Gerrit Rietveld College uit zinnen voor het project aan te leveren. Zij ontvingen 170 reacties. Hieruit koos Jozef Legrand veertien zinnen. Op de voor- en achterzijde van de rugleuning van elke bank liet hij één zin frezen. Legrand hoopt dat buurtbewoners elkaar zullen ontmoeten bij de banken en een praatje maken met elkaar. Hij maakte niet alleen de banken, maar was ook als adviseur betrokken bij de herinrichting van het plein van het winkelcentrum. Al ruim twintig jaar staat de mens in de openbare ruimte centraal in zijn artistieke praktijk.

14. Belle van Zuylenring

Kunstenaar: Karin Wichers
Opgeleverd: 2020, editie van zes
Ism: *International Literature Festival Utrecht*
FSV

De Utrechtse edelsmid Karin Wichers is de ontwerper van de Belle van Zuylenring: een nieuwe ereprijs voor (internationale) schrijvers die in hun werk reflecteren op maatschappelijke thema's. Na een schetsopdracht aan meerdere Utrechtse kunstenaars werd Karin Wichers gekozen om de ring te maken. Ze ontwierp een serie van zes ringen opgebouwd uit blokjes gerecycled zilver. Door te ‘bouwen’ en te ‘draaien’ met de vierkantjes ontstaan zes spannende varianten. Wie goed kijkt, kan in de ring het gezicht van Belle herkennen zoals afgebeeld op het beroemde portret van Maurice Quentin de La Tour uit 1766. De zes varianten staan voor de brede blik waarmee de winnaars van de ring – in navolging van Belle van Zuylen – naar onze maatschappij kijken en daarin stelling nemen. Winnaars van de ring zijn Chimamanda Ngozi Adichie (2020) en Margaret Atwood (2021).

15. Rain Drain Digger

Kunstenaar: Superuse Studios
Locatie: SO Fier, Noordoost
Opgeleverd: 2020
Percentageregeling

Aan de rand van de voetbalkooi op het schoolplein van SO Fier – de nieuwe, energieneutrale basisschool van EVA architecten – staat een gestrande graafmachine. Hij is gemaakt van oude regenpijpen, vensterbanken en andere bouwmaterialen: sloopmateriaal van de school die hier tot najaar 2017 stond. De *Rain Drain Digger* lijkt een grote kuil te hebben gegraven. Aan het einde van de graafarm die bestaat uit regenpijpen, is een bankje gemaakt: een schuilplek waar je lekker kunt zitten. Gekantelde trottoirtegels vormen de rupsbanden van de denkbeeldige machine en een tribune voor de voetbalkooi ernaast. Het kunstwerk ontstond in nauwe samenwerking met de basisschoolkinderen die hoe dan ook een stoer object wilden. De kinderen sloopten zelf de materialen van het oude gebouw en Superuse Studio maakte hier de *Rain Drain Digger* van. De ontwerpers stelden voor het speciaal onderwijs ook een lesprogramma samen over hergebruik van materialen.

16. De Gouden Berg (filmprijs, editie van tien)

Kunstenaar: Noor Nuyten
Opgeleverd: 2020
In samenwerking met: Nederlands Film Festival FSV

De maker van *De Gouden Berg*, het nieuwe beeld voor de Filmprijs van de Stad Utrecht, is beeldend kunstenaar Noor Nuyten. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan de winnaar van de debuutcompetitie van het Nederlands Film Festival (NFF). Het ontwerp heeft de vorm van een berglandschap, waarvoor de bergen van het Yosemite National Park in Californië als uitgangspunt dienden. Belangrijk bij het modelleren was dat het kunstwerk goed in de hand ligt, een essentiële eigenschap voor een prijs. Het beeld is gemaakt van vermalen film- en videomateriaal waaraan gerecycled 24-karaat goudstof is toegevoegd. Hieruit 3D-printte circulair bedrijf Van Plestik de elegante berg in een oplage van tien stuks. Met de prijs ondersteunt de gemeente Utrecht het Nederlands Film Festival om nieuwe makers te helpen bij hun eerste stappen in de film- en televisiewereld. De Filmprijs van de Stad Utrecht en een bijbehorend beeld worden uitgereikt sinds 1983. Van 2007 tot en met 2019 was dit het beeld van Joost van Toorn; het stelde een skiënde pinguïn voor.

17. Horismos

Kunstenaar: Studio Ossidiana
Locatie: Kindcentrum Haarzicht, Vleuten-De Meern
Opgeleverd: 2020
Percentageregeling

Studio Ossidiana maakte in nauwe samenwerking met de school en de kinderopvang van Kindcentrum Haarzicht een kunstwerk en drie speelobjecten. De muurtjes van blauwgroene golven, de omheining van het voetbalveld, de zandbak en het kleine, roze amfiteater vormen samen een bijzondere speelplek voor de schoolkinderen en de kinderen uit de buurt. Het speellandschap, uitgevoerd in terrazzo, is aantrekkelijk voor kinderen van verschillende leeftijden, klein en groot. Ze kunnen er klimmen, verstoppertje spelen, graven en hun fantasie de vrije loop laten. De titel *Horismos* verwijst naar het woord horizon. Hier is de horizon niet een afbakening, maar de belofte van iets nieuws. De golvende stenen (een gelaagd coulissenlandschap) herinneren aan de grenzen van het Romeinse Rijk en aan de rivier die hier in het verleden stroomde. Het kunstwerk is meer dan speels decor. Het robuuste materiaal nodigt uit tot aanraken. Zo ontdekken de kinderen bijzondere details zoals geometrische figuren en stenen. Het ontwerp legt niet één speelmethode op, maar nodigt kinderen uit de mogelijkheden te verkennen en op avontuur te gaan.

18. Herplaatsing Grand astre (1966)

Kunstenaar: André Ramseyer
Locatie: Catharijnesingel
Herplaatst: 2020

Tijdens de herinrichting van de Catharijnesingel stond het bronzen beeld tijdelijk in het depot. De *Grand astre* is in de zomer van 2020 op een nieuwe locatie aan de singel terug geplaatst.

19. Herplaatsing Otto Hamer, Zonder titel (1986)

Kunstenaar: Otto Hamer
Locatie: Stadskantoor
Herplaatst: 2021

De Utrechtse kunstenaar Otto Hamer kreeg in 1986 de opdracht een werk te maken voor de nieuwbouw van de Openbare Bibliotheek in Overvecht. Hamer – bekend van zijn abstracte schilderijen in de traditie van De Stijl – maakte voor de bibliotheek 55 doeken die hij rondom hoog aan de muur boven de boekenkasten ophing. Elk doek heeft dezelfde blauwe en witte strepen met daartussen een geel, een groen of een rood vlak. Door de herhaling van de vormen in steeds wisselende posities ontstaat een suggestie van beweging en tijdsverloop. In 2020 werd de bibliotheek verbouwd. Omdat het kunstwerk niet meer paste bij de herinrichting, is de gemeente op zoek gegaan naar een andere locatie. De serie hangt sinds de zomer van 2021 op de publiek toegankelijke zesde verdieping van het Stadskantoor. Het werk is eerst gerestaureerd en schoongemaakt.

20. Center I en Center II (wandkleed en spiegelen tweeluik)

- Center I, wandkleed van merino wol en velvet
- Center II, 2020, tweeluik van twee spiegelende delen met tekening

Kunstenaar: Irina Birger
Locatie: Buurtcentrum Hoge Woerd, Leidsche Rijn
Opgeleverd: 2021
Percentageregeling

Losse draden die samenkomen in een hart of een wirwar aan lijnen die toevallig met elkaar verweven zijn: zo spiegelt Irina Birger de sociale functie van het buurtcentrum in haar tweedelige kunstwerk. In buurtcentrum Hoge Weide komen DOCK, de sociaal makelaar en het jongerencentrum samen. Ze koos ervoor een wandkleed te maken van woldraad en fluweel, vanwege het huiselijke gevoel en de metafoor van het weefsel. Individuen maken met elkaar de buurt, zoals losse draden dat doen in haar wandtapijt dat ook wel iets wegheeft van een plattegrond. Daarnaast maakte ze een horizontale, langwerpige spiegel van 80 centimeter bij vier meter waarin de – rode – lijnen op een andere manier terugkomen. Het ene lijnenspel heeft een kern, waaiert uit als een bloem. Het andere lijkt gefragmentariseerd, een grafisch stelsel van knooppunten waarin de voorbijganger zichzelf gespiegeld ziet. Het sociale verkeer voorgesteld als een bloedsomloop danwel een schematische routekaart.

21. Weidsheid

Kunstenaars: Zeger Reijers en Pietertje van Splunter (Studio Broos)
Locatie: Parkeergarage Berlijnplein, Leidsche Rijn
Opgeleverd: 2020/2021
Percentageregeling

Studio Broos liet zich voor dit kunstwerk inspireren door het voormalige polder- en tuindersgebied van Leidsche Rijn. Het werk bestaat uit twee delen. *De Snip* is een drie meter hoge vogelsculptuur op het dak van het trappenhuis van de parkeergarage Berlijnplein, geïnspireerd op de gelijknamige steltvogel die hier veel voorkwam. *De Berm* bestaat uit grassen, bloemen en plantenbegroeiing op de borstwering van het bovenste parkeerdek. Vanuit de verte lijkt het alsof het hele dak is begroeid; de auto's en het dak van zonnepanelen worden aan het zicht onttrokken. Vanaf het parkeerdek gezien lijkt het gras de horizon te raken; je kijkt door de sprietten heen richting de nieuwe stad. De kleuren van de beplanting – geel en bruin naast lentegroen gecombineerd met gouden aren en weidebloemen – passen goed bij de bakstenen façade.

22. Herplaatsing Celestial Teapot (2013)

Kunstenaar: Lily van der Stokker

Locatie: Rijnkade, dak parkeergarage

Herplaatst: 2021

Deze monumentale theepot werd in 2013 in het kader van de kunstmanifestatie *Call of the mall* (Kunst in het Stationsgebied) op het dak van Hoog Catharijne geplaatst, maar kon daar in verband met de verbouwing niet blijven staan. Het kunstwerk heeft een nieuwe plek gekregen op het dak van de parkeergarage aan de Rijnkade, dankzij de medewerking van eigenaar Klépière.

Bijlage 3

Financiële uitgangspunten 2021-2030

Kunst in de openbare ruimte in Utrecht wordt uitgevoerd met drie gemeentelijke financieringsstromen:

1. Fonds Stadsverfraaiing
2. Specifieke middelen voor meerjarige kunstprogramma's in gebieden met grote stedenbouwkundige transitie.
3. De 1,5 %-regeling.

Daarnaast wordt ook regelmatig externe financiering gerealiseerd van cultuurfondsen, ondernemers en projectontwikkelaars. Daarbij geldt het matchingsprincipe.

1. In 1948 is het Fonds Stadsverfraaiing opgericht. Tot 1996 werd dit fonds gevoed door de zogenaamde 1%-regeling beeldende kunst. Deze regeling hield in dat één procent van alle uitgaven voor infrastructurele werken in het Fonds Stadsverfraaiing werden gestort voor kunst in de openbare ruimte. Omdat in de loop der jaren het begrip 'infrastructurele werken' steeds minder eenduidig werd, is in 1996 besloten de 1%-regeling buiten werking te stellen en jaarlijks in de gemeentebegroting € 300.000,- (prijsspeil 2021) voor het Fonds Stadsverfraaiing op te nemen.

Projecten duren gemiddeld genomen langer dan een jaar en zijn vaak gekoppeld aan stedenbouwkundige ontwikkelingen. Om flexibel met die ontwikkelingen mee te kunnen bewegen is het soms noodzakelijk om budgetten over de verschillende jaarsnedes te verschuiven. De reserve Fonds Stadsverfraaiing is opgericht om bij de jaarlijkse verantwoording de budgetten weer gelijk te laten lopen met de uitvoering van de projecten.

2. Bij de afschaffing van de 1%-regeling hebben wij vastgesteld dat specifieke of grootschalige stedenbouwkundige ontwikkelingen (zoals bijvoorbeeld Leidsche Rijn en Stationsgebied) niet bekostigd kunnen worden uit het FSV en dat hiervoor specifiek aanvullende middelen, aangevuld met externe middelen, nodig zijn. Kunst in het Stationsgebied is een voorbeeld van een grootschalig project waarvoor in het verleden aanvullende middelen zijn gerealiseerd. Vanuit de grondexploitatie hebben wij destijds een bedrag van € 1.5 miljoen gereserveerd en middels collegebesluit van 14 augustus 2009 formeel beschikbaar gesteld aan Culturele Zaken voor de realisatie van het programma. Dit bedrag is door CZ met externe middelen verdubbeld.

Voor de uitvoering van het kunstprogramma *Gemene Grond* voor de gebieden Lombokplein, Beurskwartier en de Merwedekanaal zone wordt binnen de begroting van de projecten budget gereserveerd voor het kunstprogramma. Voor Lombokplein en het Beurskwartier is dat minimaal € 500.000,- In de Merwedekanaalzone wordt het gekoppeld aan de grote infrastructurele projecten.

Ook participatieprojecten in de Utrechtse wijken worden regelmatig aangevuld met externe middelen, het budget functioneert als vliegwiel voor matching met andere partijen. Dit zijn externe fondsen, als ook bijdragen vanuit de gemeente zoals VGU, Initiatievenfonds en Ontwikkelorganisaties Ruimte en Maatschappelijke Ontwikkeling.

3. De 1,5%-regeling blijft van kracht. In het kader hiervan wordt bij de nieuwbouw, (ver)bouw en renovatie van panden waarbij de gemeente voor tenminste 50% financieel participeert, 1,5% van het bouwbudget voor beeldende kunst gereserveerd. Omdat dit gemiddeld genomen kleine bedragen oplevert, is de suppletierегeling in het leven geroepen. Hierbij kan het betreffende budget, afhankelijk van de hoogte van het percentagebedrag, uit het Fonds Stadsverfraaiing

worden aangevuld. De 1,5%-budgetten worden bij aanvang van een bouwproject door VGU in de begroting gereserveerd. In overleg wordt het kunstbudget overgeheveld naar Culturele Zaken. Culturele Zaken is in nauwe samenspraak met de projectleider van VGU verantwoordelijk voor de uitvoering van de kunstregeling.

Vrijwilligers geven de plantjes water
Vanishing Staircase (2018)
Zocherpark, Binnenstad

Bijlage 4

Beheer en onderhoud

We dragen zorg voor een bijzondere collectie kunstwerken in de openbare ruimte. Op dit moment bestaat die uit ongeveer 450 werken. Het onderhoud en beheer is in handen van Stadsbedrijven in nauwe samenspraak met Culturele Zaken. Vastgoedorganisatie Utrecht (VGU) en schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor het onderhoud en beheer waar het kunstwerken in hun gebouwen betreft. Deze werken worden ook door het overkoepelend collectiebeheer regelmatig geschouwd. We treden in overleg wanneer er sprake is van groot onderhoud of onvoorziene lasten. Daarnaast is het behoud van kunstwerken in slooppanden en de herplaatsing van die werken een punt van aandacht.

Afspraken onderhoud en beheer

Culturele Zaken en Stadsbedrijven hebben structureel overleg en werken nauw samen om de kunstwerken goed te beheren en in een optimale conditie te houden. Beheer van kunstwerken is specialistisch werk; sommige kunstwerken zijn zeer waardevol en/of kwetsbaar.

In 2019 is een Meerjarenonderhoudsplan (MJOP) van de kunstcollectie opgesteld: een rapport waarin staat wanneer welk onderhoud moet plaatsvinden en wat de kosten zijn. Voor de bronzen beelden is in 2020 via een aanbesteding een beheerovereenkomst

afgesloten met Kunstwacht. In 2021 heeft een uitgebreide schouwing van kunst op scholen plaatsgevonden.

Stadsbedrijven is verantwoordelijk voor het kort- en langcyclisch onderhoud van de kunstcollectie. Het regulier onderhoudsbudget waarover Stadsbedrijven beschikt, is met ingang van 2021 uitgebreid met een jaarlijkse post onvoorzien voor restauraties en incidentele grotere uitgaven.

De artistieke verantwoordelijkheid voor het plaatsen van kunstwerken in de openbare ruimte ligt bij Culturele Zaken. Bij nieuwe kunstwerken levert de kunstenaar een document op met instructies voor het onderhoud. Tijdens de realisatie worden afspraken gemaakt over het onderhoud en de minimale periode van instandhouding tussen de opdrachtgever, (gebouw)eigenaar en kunstenaar. Deze afspraken worden vastgelegd in een contract.

Kunst in het depot en herplaatsingen

De Gemeente Utrecht voert een actief herplaatsingsbeleid op het gebied van kunst in de openbare ruimte, zodat er zo min mogelijk kunstwerken in het depot staan. Het komt voor dat een kunstwerk moet wijken voor de verbouwing of sloop van een gemeentelijk pand of een herinrichting van de openbare ruimte. Dan is het uitgangspunt dat we het kunstwerk na

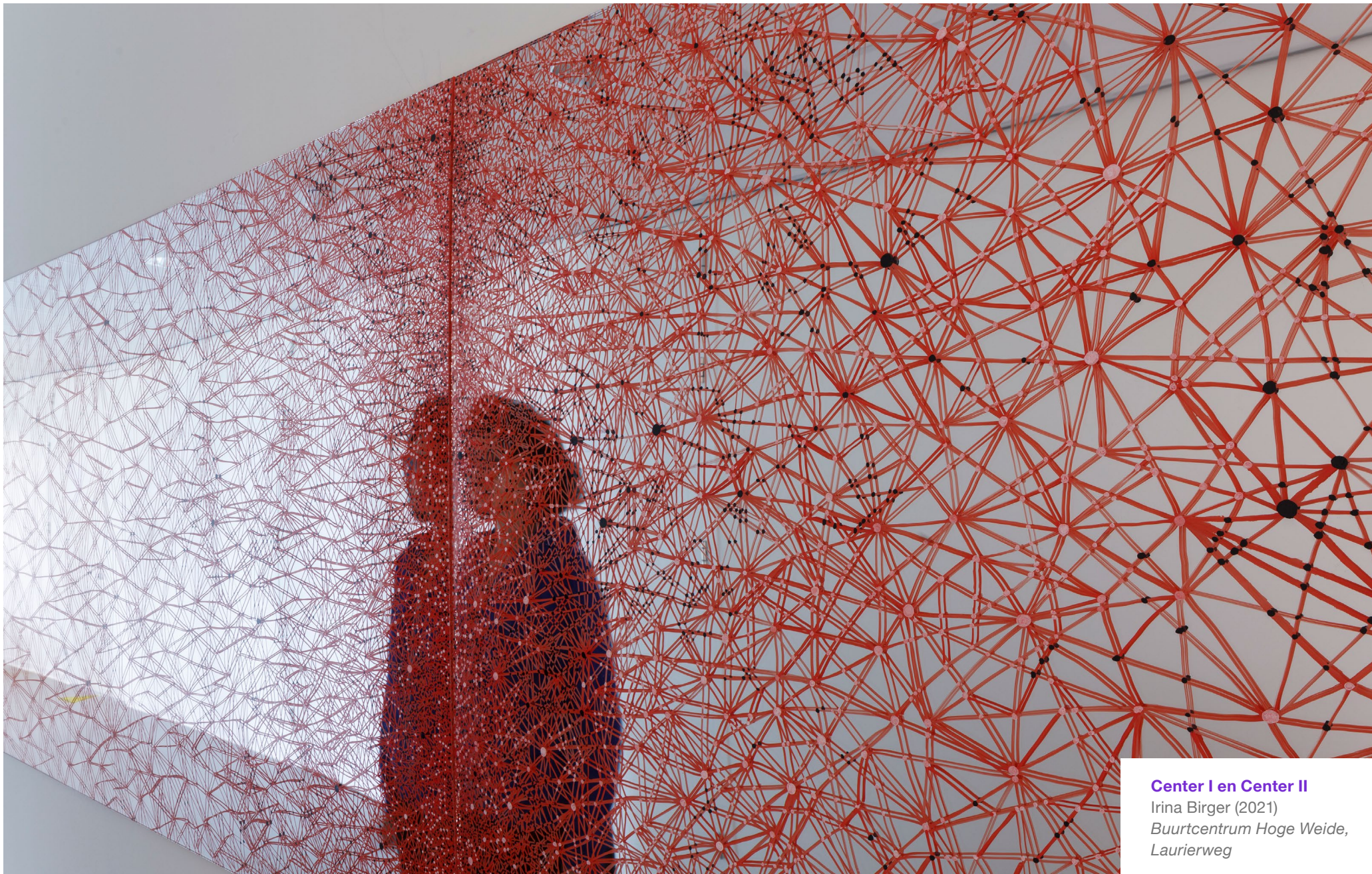
verbouwing/herinrichting terugplaatsen. Als dat niet kan, zoeken we in samenspraak met de formele eigenaar een nieuwe passende locatie. Soms moet een werk tijdelijk naar het depot in afwachting van terugplaatsing, soms worden werken opgeslagen zonder dat er zicht is op een nieuwe locatie.

Dit is onder meer met een aantal monumentale wandkunstwerken gebeurd naar aanleiding van het onderzoek Monumentale Wandkunst in 2007 door Culturele Zaken en de afdeling Stedenbouw & Monumenten (Erfgoed). In deze inventarisatie was een overzicht opgenomen van te verwachten slooprojecten van de komende jaren, de kunstwerken die dreigden te verdwijnen en op welke termijn dat zou gebeuren. Op basis van deze inventarisatie is een Plan van Aanpak gemaakt om de werken te behouden of te herplaatsen.

Per voorkomend geval onderzoeken we of de werken behouden moeten blijven. De afweging bij het behoud van kunstwerken en opname in het depot is gebaseerd op de combinatie van de kunsthoudelijke waarde van het werk (in het oeuvre van de kunstenaar) en de kosten tot herplaatsing. We raadplegen de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving. Vaak is er ook afstemming met de afdeling Erfgoed en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Voor de herplaatsing van kunstwerken (sculpturen en monumentale wandkunst) werken we samen met externe partijen zoals Bond Heemschut, Stichting Oud Utrecht, het Utrechts Geveltekenfonds en particuliere initiatieven. Recent hebben we meer dan tien werken die al enige tijd in het depot stonden kunnen herplaatsen. Zo is op de Croeselaan het Beeldenpark Croeselaan ingericht met zes werken uit de gemeentelijke kunstcollectie. In samenspraak met bewoners is op de Willem Arntszkade een beeldenroute gekomen waar intussen zes sculpturen zijn geplaatst. Het lichtkunstwerk REBUS wordt in 2021 herplaatst op de gevel van het Beatrixgebouw.

Op dit moment zijn er dertien kunstwerken tijdelijk in het depot opgeslagen. Hiervan komen er twee weer terug op de oude plek (zwembad Den Hommel). Voor twee grote sculpturen en zes wandplastieken zoeken we nog een nieuwe plek. Twee van de wandplastieken (van Jan Bons en Dick Elffers) zijn door hun grootte niet eenvoudig te herplaatsen, maar ze hebben wel een hoge artistieke waarde. We blijven alert op de mogelijkheden voor herplaatsing in samenwerking met de collega's van Ruimte en Erfgoed en de hierboven genoemde partijen.

Center I en Center II
Irina Birger (2021)
*Buurtcentrum Hoge Weide,
Laurierweg*

Bijlage 5

Protocol 1,5% opdrachten Gemeente Utrecht

Achtergrond

De Gemeente Utrecht kent sinds 1954 de gemeentelijke percentageregeling voor publieke gebouwen. Anderhalf procent van de bouwsom van gemeentelijke nieuwbouw of gebouwen waar de gemeente voor meer dan 50% in investeert, wordt gereserveerd voor een aan het gebouw gerelateerde kunstopdracht. Op 27 maart 1984 is deze regeling herbevestigd door het college op initiatief van de toenmalige dienst bouwen en wonen, en vervolgens opnieuw vastgelegd in het beleidsplan van het Fonds Stadsverfraaiing 2001-2004.

De regeling is een uitstekend instrument om enerzijds de beeldende kunst een bijdrage te laten leveren aan de gebouwde omgeving, en anderzijds de gebruikers van het gebouw en omwonenden kennis te laten maken met hedendaagse uitingsvormen van beeldende kunst. Zij kan de vormgeving van de architect versterken of -vanuit een eigen invalshoek- hierop juist tegenspel leveren.

Doel is steeds om tot een permanente kunst-toepassing te komen die in nauwe relatie met de omgeving beeldbepalend kan zijn voor het betreffende plangebied. Bij de beoordeling van voorstellen komt aan de orde: de artistieke kwaliteit van het project, de

locatieoverstijgende impact, de technische houdbaarheid en de maat-en-schaalverhoudingen in relatie tot architectuur en de omgeving. De opdrachten zullen steeds gerealiseerd worden in de (nabije omgeving van de) maatschappelijke voorzieningen.

Reikwijdte

De 1,5%-kunstprocedure geldt voor de nieuwbouw, verbouw en renovatie van publieke gebouwen, waar de gemeente voor meer dan 50% in investeert. Bij werkzaamheden van zuiver onderhoud is deze regeling niet van toepassing.

Bij een bouwsom van meer dan € 40.000 zal volgens deze regeling een zelfstandig kunstwerk worden gerealiseerd. Bij een bouwsom van minder dan € (40.000) zal de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV) op inhoudelijke gronden beoordelen of de kunstopdracht in aanmerking komt voor suppletie vanuit het Fonds Stadsverfraaiing.

Bij clustering van (overheids)gebouwen zal door de ABKV worden geadviseerd over mogelijke clustering van kunstbudgetten om een gezamenlijk kunstwerk te realiseren.

Onder de bouwsom wordt verstaan: de bouw- of aanlegkosten van nieuwbouw, verbouw en-/of renovatie inclusief gebouwinstallaties en exclusief bedrijfsinstallaties, plankosten, kosten voor aankoop gronden en niet gebouwgebonden kantoorinterieur. De investering in gebouwinstallaties dient minder dan 50% van de bouwsom te zijn.

Procesbeschrijving

Idealiter wordt de 1,5%-kunstprocedure opgestart tijdens de ontwerpfase van een bouwproject. De kunstenaar dient gekozen te worden en aan de slag te gaan tijdens de DO fase van het project. Eerder heeft geen zin, omdat in de VO fase de architectuur nog onvoldoende houvast biedt. In het proces worden de volgende fasen onderkend:

I. Initiatieffase

Berekenen en reserveren kunstbudget

De projectmanager bouw berekent en reserveert het kunstbudget bij de vaststelling van de bouwsom. De projectmanager meldt het project aan bij CZ en presenteert het aan de leden van de ABKV. Zij adviseren CZ op basis van de presentatie en

mogelijkheden over het wel of niet opstarten van een kunsttraject. Indien de ABKV met een kunsttraject instemt, stelt de projectmanager in samenwerking met CZ een planning vast.

Initiëren en opstarten van kunstbegeleidingscommissie

Indien uitvoering wordt gegeven aan de 1,5% regeling wordt door de projectmanager een kunstbegeleidingscommissie ingesteld. In deze commissie nemen een vertegenwoordiger van de opdrachtgever (projectmanager), de (toekomstig) eigenaar van het gebouw, de architect (indien gewenst) en een vertegenwoordiging van de gebruikers zitting. De kunstbegeleidingscommissie wordt op een dusdanige wijze samengesteld zodat zij voldoende draagvlak heeft.

II. Definitiefase

Formuleren van de opdracht en randvoorwaarden

In samenwerking met de ABKV, de kunstbegeleidingscommissie en de projectmanager formuleert CZ de kunstopdracht (Programma van Eisen). In de definitiefase wordt vastgesteld welke vorm van beeldende kunst het meest passend is en welke randvoorwaarden hierbij gesteld moeten worden.

De volgende aspecten komen hierbij aan de orde:

- Budget
- Maten/volumes
- Karakteristiek van de omgeving
- Kleur/materiaaleisen
- Inhoudelijk kader
- Onderhoudseisen
- Levensduur

III. Ontwerpfase

Selecteren kunstenaars

Indien het vastgestelde kunstbudget hoger of gelijk is aan de drempelwaarde van de Europese aanbestedingsrichtlijnen dient de kunstopdracht door de gemeente te worden aanbesteed (zie hiervoor verder JURIDISCH). Via een aanbesteding wordt de kunstenaar geselecteerd.

Indien het kunstbudget lager is dan de drempelwaarde uit de Europese aanbestedingsrichtlijnen wordt door de kunstbegeleidingsgroep een kunstenaar geselecteerd. De ABKV stelt op basis van de opdrachtformulering mogelijke kunstenaars voor die worden voorgesteld aan de kunstbegeleidingsgroep.

Formuleren en verlenen schetsopdracht

In samenspraak met de kunstbegeleidingsgroep worden een of meerdere kunstenaars uitgenodigd voor het maken van een schetsontwerp. Voor het definitief ontwerp wordt een aparte opdracht verleend. Na goedkeuring van het definitief ontwerp wordt een aparte opdracht verleend voor de realisatie van het werk. De overeenkomst voor de schetsopdracht, het definitief ontwerp en de realisatie van het kunstwerk betreffen dus aparte opdrachten. De opdrachtverlening geschiedt volgens de bij het protocol behorende modelovereenkomst Gemeentelijke beeldende kunstopdracht. Voor elke opdracht vormen de randvoorwaarden en specifieke context van het gebouw het uitgangspunt.

De formele opdrachtverlening voor ontwerp en uitvoering ligt bij CZ. De opdrachten worden inhoudelijk voorbereid door CZ en worden beoordeeld door de projectmanager, de kunstbegeleidingsgroep en de ABKV.

IV. Voorbereidingsfase

Formuleren en verlenen opdracht definitief ontwerp

Door CZ wordt in samenspraak met de ABKV en de projectmanager een opdracht geformuleerd voor een definitief ontwerp. De opdracht voor het definitief ontwerp wordt als een aparte opdracht verleend door CZ.

V. Realisatie

Opdrachtverlening uitvoering

Na goedkeuring van het definitief ontwerp zal door CZ in samenspraak met de projectmanager en de ABKV de opdracht worden verleend voor de realisatie van het kunstwerk. In de opdracht tot uitvoering worden de afspraken voor de uitvoeringsfase en de oplevering van het kunstwerk beschreven.

Uitvoering

De uitvoering zal per kunstproject verschillend zijn. Van belang is een goede afstemming en organisatie tussen de projectmanager, de kunstenaar en CZ.

Oplevering kunstwerk

De eerste oplevering bestaat uit een schriftelijke kennisgeving van de kunstenaar aan de opdrachtgever dat het kunstwerk is vervaardigd en/of geplaatst is overeenkomstig het definitief ontwerp en dat het

kunstwerk gereed is voor keuring door de adviescommissie.

De opdrachtgever is verplicht om het kunstwerk zo spoedig mogelijk te keuren en de kunstenaar schriftelijk in kennis te stellen van de aanvaarding of afkeuring van het kunstwerk.

Overdracht en onderhoud

Na oplevering wordt het kunstwerk overgedragen aan de eigenaar van het gebouw. Tussen de gemeente en de eigenaar wordt een eigendomsovereenkomst gesloten. Eventueel wordt tussen de eigenaar en gebruikers ook een overeenkomst gesloten. Zie hiervoor verder JURIDISCH.

Het 1,5% budget komt ten goede aan de kosten van het ontwerp en realisatie van het kunstwerk, niet aan het onderhoud. Bij de oplevering wordt door de kunstenaar een onderhoudsinstructie opgesteld.

In beginsel draagt de eigenaar van het gebouw de kosten van het regulieronderhoud van het kunstwerk, tenzij hierover met de gebruikers iets anders is overeengekomen. Het groot onderhoud is gekoppeld aan het onderhoud van de gebouwen en terreinen. Bij elke onderhoudsinspectie moet de aandacht ook uitgaan naar de beeldende kunst.

Taken en verantwoordelijkheden

Afdeling Culturele Zaken (CZ)

opdrachtverlening kunstenaar(s)

- financieel beheer 1,5% budget
- begeleiding uitvoering in nauwe samenspraak met de projectmanager
- begeleiding kunstenaar in samenspraak met ABKV

Adviescommissie Beeldende Kunsten en Vormgeving (ABKV)

De ABKV is verantwoordelijk voor de algemene inhoudelijke advisering ten aanzien van de invulling van de kunstopdracht. Daartoe behoort:

- advisering over technische randvoorwaarden in relatie tot artistieke kader kunstopdracht;
- advisering over kunstenaarskeuze;
- advisering aan College over formulering schets- en definitieve opdracht;

Stuurgroep/opdrachtgever

- Accorderen beslisdocumenten (schets- en definitieve opdracht)

Projectmanager

Bewaakt voortgang 1,5% regeling binnen het project, w.o:

- inschakelen CZ bij start ontwerpfase bouw;
- berekenen 1,5% budget
- instellen kunstbegeleidingsgroep;
- bewaakt financiële kaders van het kunstwerk binnen de door CZ verstrekte opdracht
- afstemmen beslisdocumenten (schets- en definitieve opdracht) met opdrachtgever; toezien

op het afsluiten van overeenkomsten t.a.v. eigendom, onderhoud etc. met kunstenaar en gebruikers;

Kunstbegeleidingsgroep

Bestaat uit een vertegenwoordiger van de opdrachtgever (bijv. de projectmanager), de (toekomstig) eigenaar, de architect (indien gewenst) en een vertegenwoordiging van de gebruikers en een vertegenwoordiger van de Afdeling Culturele Zaken (CZ). De kunstbegeleidingsgroep wordt inhoudelijk geadviseerd door de ABKV middels een of meer gedelegeerde adviseurs.

- fungeert als klankbord bij het vaststellen van technische randvoorwaarden;
- brengt wensen en ideeën naar voren van gebruikers ten aanzien van de kunstopdracht;
- fungeert als klankbord van adviseur ABKV en (later) de kunstenaar in de selectie en voordracht van kunstenaars en de uitwerking van de opdracht;
- fungeert als klankbord bij het beoordelen van schets- en definitief ontwerp;
- is indien gewenst aanspreekpunt voor kunstenaar bij onderzoeksvragen;

Eigenaar

- de eigenaar van het pand wordt eigenaar van het kunstwerk;
- eigenaar sluit juridische overeenkomsten met kunstenaar en gebruikers ten aanzien van eigendom, onderhoud, levensduur etc. (zie > 'juridisch')

Architect

- neemt deel aan kunstbegeleidingsgroep (indien dit wenselijk wordt geacht)

Besluitvorming en bestuurlijk traject

De ABKV adviseert het College over de te nemen besluiten met betrekking tot de kunstopdracht en neemt daarbij het advies van de kunstbegeleidingscommissie in haar overwegingen mee.

Bestuurlijk verantwoordelijk is het College van B&W, vertegenwoordigd door wethouder Cultuur en projectwethouder van de te bouwen voorziening.

Financiën

Het budget wordt vastgesteld bij de start van de ontwerpfase van een voorziening. Van deze zogenaamde bouwsom wordt 1,5% gereserveerd voor het budget beeldende kunst.

Onder de bouwsom wordt verstaan: de bouw- of aanlegkosten van nieuwbouw, verbouw en/of renovatie inclusief gebouwinstallaties en exclusief bedrijfsinstallaties, plankosten, kosten voor aankoop gronden en niet gebouwgebonden kantoorinterieur. De investering in gebouwinstallaties dient minder dan 50% van de bouwsom te zijn.

- De projectmanager berekent het budget (of laat dat berekenen) en bespreekt dit met de Afdeling Culturele Zaken.
- De projectmanager is verantwoordelijk voor het berekenen en in de bestedingsplannen reserveren van het kunstbudget en de financiële verwerking hiervan.
- De Afdeling Culturele Zaken treedt op als

budgethouder van het kunstbudget en stelt een begroting op die past binnen het budget. De begroting wordt besproken met en goedgekeurd door de projectmanager.

- Afdeling Culturele Zaken is eindverantwoordelijk voor de uitvoering van de 1,5% regeling en ziet daarvoor onder meer toe op schriftelijke bevestigingen van de opdrachten aan kunstenaars.

Suppletierегeling

De suppletierегeling voor 1,5%-opdrachten behelst een bijdrage vanuit het Fonds Stadsverfraaiing, als aanvulling op de kleinere percentagebudgetten. Met gebruikmaking van deze regeling kan er, ondanks een beperkte budget, een bevredigende kunstopdracht worden gerealiseerd. Voor een suppletie kan een aanvraag worden ingediend bij de Afdeling Culturele Zaken. Over de toekenning ervan zal advies worden gevraagd aan de ABKV.

Indeling budget 1,5% regeling

Als indicatie geldt volgende:

- Het totaalbudget bestaat uit het budget voor het kunstenaarshonorarium, productie, materiaalkosten en specialistische bouwbegeleiding.
- Aangezien het 1,5% bedrag wordt berekend op basis van de bouwsom worden bijkomende proces- en honorariumkosten van de architect niet ten laste van de 1,5% regeling gebracht. Daar waar architecten deze kosten separaat in rekening wensen te brengen, dient op projectniveau een oplossing gevonden te worden.
- De kosten aan projectmanagement komen niet ten laste van het 1,5% budget.
- Eventuele bouwkundige aanpassingen ten

behoefte van de kunsttoepassing die niet meer kunnen worden meegenomen in de bouw en leiden tot meerkosten, komen ten laste van het budget van de 1,5% regeling.

- Eventuele extra plankosten als gevolg van aanpassingen in een (bouwkundig)ontwerp komen ten laste van het 1,5% budget.

Financieel beheer van het budget

De Afdeling Culturele Zaken is eindverantwoordelijk voor de besteding van het 1,5% kunstbudget. De Afdeling Culturele Zaken maakt afspraken met de projectleiding van de bouw en met de kunstenaar over de begroting en fasering van de betalingen.

Juridisch

Overeenkomsten

Bij oplevering van een kunstwerk dienen afspraken te worden opgesteld waarin de eigenaar, de gebruikers en de kunstenaar een aantal afspraken vastleggen waarin zaken met betrekking tot de aard, omvang, waarde en techniek, alsmede de bijzonderheden ten aanzien van het reguliere en grote onderhoud van een kunstwerk worden omschreven. Doorgaans worden deze afspraken vastgelegd in twee separate overeenkomsten: een tussen eigenaar en kunstenaar, en een tussen eigenaar en gebruiker.

Auteursrecht

De Auteurswet beschermt de kunstenaar tegen het onrechtmatige verplaatsing, bewerking, vernietiging of exploitatie van het kunstwerk. Bij het auteursrecht wordt onderscheid gemaakt tussen het integriteitsrecht en vermogens- of exploitatierechten. Het

integriteitsrecht beschermt de kunstenaar tegen verplaatsing, verwijdering of vernietiging van het kunstwerk. In bepaalde gevallen kan een verplaatsing of verwijdering toch noodzakelijk zijn. Indien een verplaatsing of verwijdering noodzakelijk blijkt zal CZ in overleg treden met de kunstenaar. De keuze van de gemeente om een kunstwerk toch te verplaatsen of te verwijderen dient goed gemotiveerd te zijn.

Een ander aspect van het auteursrecht betreft de vermogens- of exploitatierechten. Dit zorgt er voor dat alleen de kunstenaar het werk kan openbaar maken en verveelvoudigen. Het exploitatierecht kan worden overgedragen. We spreken dan van in licentie geven.

In de overeenkomst moeten met de kunstenaar afspraken worden gemaakt over :

- Het openbaar maken van het kunstwerk;
- Vergoedingen voor verveelvoudigen van het kunstwerk;
- De omstandigheden waarin het kunstwerk kan worden verplaatst of kan worden afgebroken.

Eigendom

De eigendomsverhoudingen met betrekking tot het kunstwerk worden bepaald door natrekking en bestanddeelvorming.

Natrekking: eigendom van de grond omvat de gebouwen en werken die duurzaam met de grond zijn verenigd. “Duurzaam” betekent niet dat een vaste verbinding wordt vereist. Doorslaggevend is dat de constructie een bouwsel is dat naar aard en inrichting bestemd is om duurzaam ter plaatse te blijven. De eigenaar van de grond wordt hiermee ook eigenaar van het kunstwerk dat duurzaam met de grond is verenigd.

Bestanddeelvorming: al hetgeen volgens de verkeersopvattingen onderdeel uitmaakt van een zaak, is een bestanddeel van een zaak. Een zaak die met een hoofdzaak zodanig verbonden wordt dat zij daarvan niet kan worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis wordt toegebracht aan één der zaken, wordt bestanddeel van de hoofdzaak. Indien het kunstwerk met een vaste verbinding is verbonden met het gebouw vormt het kunstwerk een onderdeel van het gebouw. De eigenaar van het gebouw is hiermee tevens eigenaar van het kunstwerk.

Met het oog op het goed regelen van de eigendomsverhoudingen en de bijkomende bijzondere verplichtingen die voortvloeien uit deze omstandigheid dient door de eigenaar een eigendomsovereenkomst te worden gesloten met de kunstenaar. In deze eigendomsovereenkomst dient tenminste te worden opgenomen:

- omschrijving van wat tot het kunstwerk behoort;
- technische specificaties van het kunstwerk
- vaststelling van de waarde van het kunstwerk op het moment van overdracht;
- afspraak met betrekking tot de wijze van verzekeren van het kunstwerk en het te verzekeren bedrag;
- bijzonderheden ten aanzien van het onderhoud en operationele aspecten (indien van toepassing).

Onderhoud

De kunstenaar dient bij oplevering van het kunstwerk een gedegen en voor gebruikers inzichtelijk onderhoudsadvies te geven. De onderhoudsinstructie kent een zuiver juridisch en een inhoudelijk aspect. Voor het behoud van de gerealiseerde kunstwerken is

het van groot belang dat in de onderhoudsinstructie aandacht wordt besteed aan het materiaalgebruik, de chemische samenstelling van de gebruikte materialen, de toegepaste technieken, de methode van schoonmaken enz.

Afspraken met betrekking tot het onderhoud worden door de eigenaar vastgelegd in de huurovereenkomst. In deze huurovereenkomst worden de relevante afspraken overgenomen die door de eigenaar met de kunstenaar zijn overeengekomen in de eigendomsovereenkomst. Als er geen sprake is van een huurovereenkomst of iets soortgelijks, dient voor het onderhoud een separate overeenkomst te worden opgesteld.

Bronnen: De Landelijke Algemene Voorwaarden Kunstopdrachten 2009, Handboek beeldende kunst, Percentageregeling beeldende kunst bij Rijkshuisvesting, Den Haag 1998;

Kern (2018)

Boris Tellegen

Griftpark

Onderdeel van de Stijl fiets route:

Mondriaan ontmoet Rietveld

Bijlage 6

Protocol *Hoe om te gaan met geschenken aan de stad voor de openbare ruimte*

Regelmatig krijgt de Gemeente Utrecht geschenken aangeboden van particulieren of bedrijven in de vorm van kunstwerken, monumenten of andere (bijzondere) objecten. Gemeente Utrecht waardeert deze initiatieven en we geven daar graag ruimte aan. Ook vragen we aan initiatiefnemers wat zij zelf kunnen doen. En tegelijkertijd is het van belang om het aannemen van een geschenk zorgvuldig te onderzoeken. Er is veel druk op de openbare ruimte en veel partijen binnen en buiten de Gemeente Utrecht verhouden zich tot de openbare ruimte. Met name voor plaatsing van objecten in de binnenstad spelen ruimtelijke beperkingen door historische en economische belangen een grote rol.

De gemeente is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de openbare ruimte en voor een zorgvuldige omgang met initiatiefnemers en haar bewoners. Het plaatsen van permanente objecten in de openbare ruimte vraagt om een goede afstemming tussen gemeentelijke afdelingen onderling en met bewoners en ondernemers in de stad. Momenteel mist coördinatie, doordat initiatieven op verschillende plekken binnenkomen wordt er verschillend mee omgegaan, en staat de gemeente soms voor een voldongen feit.

Doel is om door middel van een protocol met een duidelijke rolverdeling tussen afdelingen, aan te geven of, en zo ja, hoe lang en waar een object eventueel geplaatst kan worden. Voordat het protocol doorlopen is kunnen er alleen algemene dankzeggingen worden aangegeven. Resultaat van het protocol moet een gemeenschappelijk ambtelijk standpunt zijn dat tot stand komt in nauw overleg met de initiatiefnemers waar zo nodig een advies aan het college uit voortvloeit. Het is wenselijk dat, mits goed beargumenteerd, een geschenk afgewezen kan worden.

Aanbieding kunstwerk

1. De aanbieding gebeurt door middel van een concreet verzoek aan College van B en W incl. beschrijving, maten, argumentatie, locatie.
2. Vanuit het Kabinet/bestuursondersteuning wordt een reactie gestuurd dat de gemeente Utrecht de aanvaarding, de locatie en eventuele duur van de plaatsing, ambtelijk nader zal onderzoeken.
3. Verzoek wordt doorgestuurd voor agendering in het gebiedsteam, cc projectleider Kunst in de Openbare Ruimte. De betrokken gebiedsmanager neemt de aanvraag in behandeling en 'begeleidt'

4. Voorstel wordt besproken in gebiedsteam en getoetst op:
 - ruimtelijke impact op locatie (integraal)
 - ruimtelijke knelpunten bijv. loopstromen, zichtlijnen, voetgangersbelemmering, veiligheid, ingrijpende bebouwingen
 - breed draagvlak in buurt van geadviseerde locatie
 - betreft het kunst (hiervoor kan advies worden ingewonnen bij CZ/ABKV)
5. Toetsing of voorstel in strijd is met wettelijke bepalingen, het algemeen belang of de openbare orde en/of geen specifieke politieke, godsdienstige of levensbeschouwelijke vorming beoogt of feitelijk betreft.
6. Indien de uitkomst negatief is: collegeadvies afwijzing geschenk met argumenten.
7. Indien uitkomst positief is: signaal naar schenker + College dat geschenk verder onderzocht wordt.
8. Inzicht in beheerkosten.
9. De gemeente geeft uiteindelijk de definitieve mogelijkheden door met betrekking tot locatie en het oordeel is daarmee bindend. Vooraf kan indiener wel een voorkeur uitspreken.

10. Toetsing in BInG op veiligheid, plaatsbaarheid en beheerbaarheid, vanuit de BInG volgt een advies wie het object gaat beheren.
11. Draagvlakmeting in de buurt (in principe door initiatiefnemer)
12. Voorstel wordt besproken in de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV) en getoetst op kunsthoudelijke kwaliteiten; is het wenselijk het kunstwerk op te nemen in de gemeentelijke kunstcollectie?
13. Indien de uitkomst negatief is: collegeadvies afwijzing geschenk met argumenten
14. Indien uitkomst positief is: collegeadvies aanvaarding geschenk, met inzicht in beheerskosten en termijn instandhouding.
15. Aanvragen omgevingsvergunning
16. Onderhoudscontract kunstenaar of initiatiefnemer met daarin ook afspraken over auteursrecht, termijn instandhouding en beheer.

Aanbieding (herdenkings)monument

zelfde stappen als boven, alleen adviseert niet de ABKV hierover (tenzij het een kunstwerk is) maar laat het college zich ambtelijk adviseren, dan wel door een voor de gelegenheid bijeen geroepen adviesorgaan, indien het een maatschappelijk of politiek gevoelig monument betreft, moet daar wellicht extern advies over worden ingewonnen.

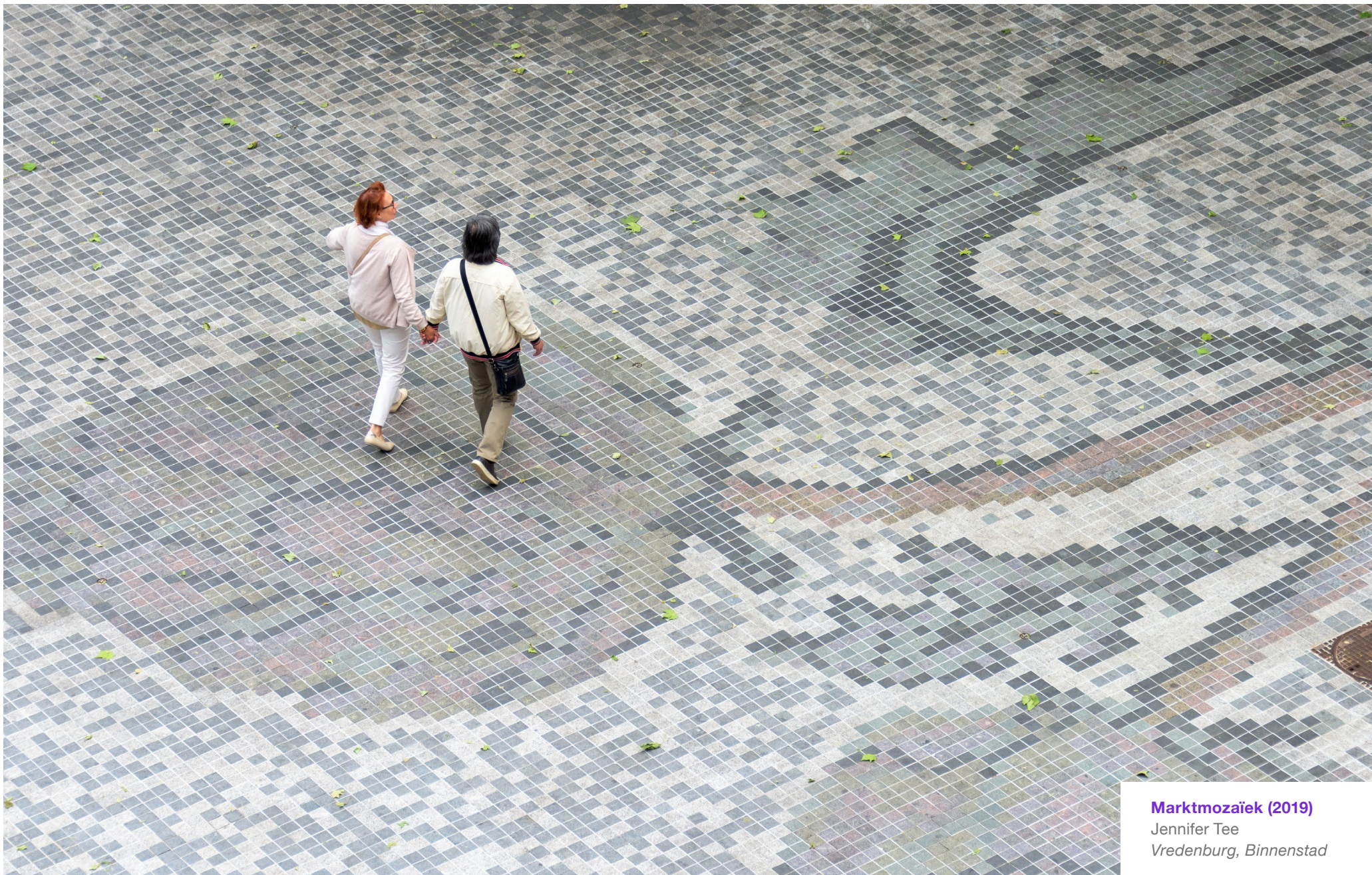
Aanbieding 'bijzondere object'

Zelfde stappen als boven.

Verzoek kunstwerk door bewoners ihkv initiatievenfonds

Regelmatig dienen bewoners verzoeken in bij het wijkbureau voor een bijdrage uit het Initiatievenfonds voor de realisatie van een object/kunstwerk in hun buurt in de openbare ruimte. Het wijkbureau toetst deze verzoeken op de reguliere criteria bv. op aanwezigheid draagvlak. Separaat van toetsing worden zelfde stappen als boven genomen vanaf 3. Mocht het gaan om een initiatief voor een kunstwerk in een pril stadium dan kan de gebiedsmanager met Culturele Zaken mogelijkheden tot samenwerking verkennen.

Bestaat bij de initiatiefnemers echter al een uitgekristalliseerd beeld van hoe het eindresultaat vormgegeven dient te worden, dan besluiten wij om het initiatief daar te laten waar het is ontstaan, en de artistieke invulling ervan aan de initiatiefnemers zelf over te laten. Financiële participatie van het Fonds Stadsverfraaiing is dan niet aan de orde. De initiatiefnemers dienen door het wijkbureau gewezen te worden op de te nemen stappen.

Marktmozaïek (2019)
Jennifer Tee
Vredenburg, Binnenstad

Bijlage 7

Werkwijze en toetsingskader muurschilderingen 2021

Aanleiding

De Caravaggisten-reproducties van kunstenaarscollectief De Strakke Hand. De Boekenkast van JanIsDeMan aan de Amsterdamsestraatweg. De treinstellen aan de 2de Daalsedijk van De Verfdokter. De historische gevelreclames van Jos Peeters. De grote muurschilderingen gemaakt in het kader van het Stijljaar, en de start van de Tour de France in Utrecht. Muurkunst is steeds zichtbaarder in het Utrechtse stadsbeeld en er is vanuit verschillende kanten steeds meer aandacht voor: bij bewoners, pers, toeristen en de politiek.

In 2012 is er een muurschilderingenprotocol vastgesteld binnen de Gemeente Utrecht over de interne werkwijze en afstemming bij verzoeken over het aanbrengen van een muurschildering. Nu de laatste jaren muurschilderingen in populariteit toenemen, en inmiddels ook de afdeling Culturele Zaken vaker wordt benaderd voor toestemming, hebben de commissie Welstand en de wijkbureaus aangegeven gemeentebrede afspraken te willen maken rond de toetsing van muurschilderingen, en daar ook Culturele Zaken in mee te nemen. Er is behoefte aan meer duidelijkheid over wie de toestemming moet geven. De onderlinge afstemming moet beter en er is behoefte aan een betere integrale afweging en een helder toetsingskader.

In het kader van de nieuwe *Uitvoeringsnota Kunst in de openbare ruimte Utrecht 2021-2030* hebben we daarom met de betrokkenen binnen de gemeente de werkwijze rond muurschilderingen opnieuw doorgenomen en vastgelegd. Met als doel de vele initiatieven beter te kunnen toetsen, meer duidelijkheid voor de initiatiefnemers te bieden en een meer divers aanbod te stimuleren. Hiermee wordt onderlinge afstemming gegarandeerd en kunnen de verschillende afdelingen vanuit hun eigen expertise meedenken. In dit document zijn de interne werkwijze en het toetsingskader vastgelegd.

Initiatieven

Er worden met regelmaat initiatieven ontplooid ter verlevendiging van de stad, wijk of buurt in de vorm van een muurschildering of een andere wanddecoratie. Soms betreffen dit gemeentelijke initiatieven/opdrachten, maar veelal komen deze voort uit het enthousiasme van bewoners, verenigingen/stichtingen, organisaties of ondernemers. De aanleiding is verschillend: een blinde gevel waar behoefte is aan decoratie; ter voorkoming/uitbanning van graffiti; een uiting ter gelegenheid van bijvoorbeeld een lustrum; een cadeau aan de stad; identiteit geven aan een gebouw of straat, etc.

De gemeente steunt deze initiatieven regelmatig via een bijdrage uit het Initiatievenfonds, belegd bij het wijkbureau. Vanuit het gemeentelijk opdrachtenbeleid voor kunst in de openbare ruimte zijn in de jaren 70 twee grootschalige muurschilderingen gerealiseerd, en in 2021 wordt in samenwerking met TivoliVredenburg opdracht gegeven voor een (wisselende) schildering op de gevel aan de Hollandse Toren.

Er wordt door de initiatiefnemers vaak langs diverse kanalen gezocht naar gemeentelijke toestemming om een muurschildering te realiseren: rechtstreeks aan het College; via afdeling Erfgoed; via de wijkbureaus; via de gebiedsmanagers; via de Werkgroep Directe Voorzieningen; via Bureau Commissie Welstand en Monumenten; via de afdeling Culturele Zaken; via de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving.

Grofweg zijn er in de stad zeven categorieën muurschilderingen te onderscheiden:

1. Graffiti (illegaal, urban, vanuit straatcultuur);
2. Historisch (herstelde) muurreclames;
3. Historische muurschilderingen, als referentie of afbeelding van specifieke locatie.
4. Kleinschalige muurschildering – beperkte impact op de openbare ruimte - vanuit buurtinitiatief;
5. Grootschalige muurschildering – grote impact op de openbare ruimte bijvoorbeeld gelegen op zichtlocaties - vanuit buurtinitiatief;

6. City Dressing (veelal i.s.m. marketing-, culturele- of kennisorganisaties)
7. Autonome kunstwerken in opdracht, vaak grotere schaal.

De wijkbureaus en het Initiatievenfonds hebben met name te maken met categorie 4 en 5, en Erfgoed met categorie 2, 3 en locatiegebonden met categorie 4 en 5. Vanuit Welstand en de Werkgroep Directe Voorzieningen wordt met alle vormen meegekeken indien aangeboden. Culturele Zaken wordt met name betrokken bij categorie 6 en 7: visuele kunstwerken in de publieke ruimte, gemaakt in opdracht, met toestemming door de (lokale) overheid.

Toetsing

Voor muurschilderingen hoeft in principe geen vergunning te worden aangevraagd, behalve bij een monument. Betrokkenheid vanuit de gemeente wordt dringend geadviseerd. Wijkinitiatieven moeten worden besproken met het wijkbureau vooral in verband met de draagvlaktoetsing. Draagvlak vanuit de wijk is bij muurschilderingen essentieel, met name voor de diegenen die er 'op uitkijken'.

Voorstellen (locatie en schetsontwerp) worden ter toetsing intern uitgezet: Bureau Commissie Welstand en Monumenten, Werkgroep Directe Voorzieningen, Culturele Zaken en eventueel de afdeling Erfgoed. Ze kijken mee op o.a. de volgende punten: de locatie, geen verkapte reclame, dominantie, monument, beschermd stadsgezicht. Zie het toetsingskader onderaan dit document.

Rollen:

Wijkbureau:

- nauw betrokken, kennis van de wijk, op de hoogte van het draagvlak, op de hoogte van de toekomstige ontwikkelingen en draagt zorg voor het verbindende karakter van een initiatief;
- intermediair voor eventuele doorverwijzing naar afdeling Culturele Zaken ter bevordering variatie kunstenaars.

Werkgroep Directe Voorzieningen:

ervaringsdeskundigen, vertegenwoordiging uit diverse gemeentelijke disciplines, kennis van de stad, bestaande adviesrol;

Bureau Commissie Welstand en Monumenten:

toetsingservaring, brede kennis van de stad, bestaande adviesrol;

Culturele Zaken: toetsingservaring artistieke kwaliteit, kennis over kunstenaars;

Vakgroep Erfgoed: cultuurhistorische kennis, toetsingservaring.

Werkwijze

- Per wijkbureau, vanuit de Werkgroep Directe Voorzieningen, vanuit Bureau Commissie Welstand en Monumenten en vanuit Culturele Zaken wordt een contactpersoon aangedragen;
- Bij aanmelding van een muurschildering wordt de initiatiefnemer verzocht materiaal aan het wijkbureau te leveren: adres en foto locatie (betreffende drager en de omgeving), naam kunstenaar, schetsontwerp, onderhoudsplan (in principe ook voor tijdelijke schilderingen);

- Toestemming van eigenaar en/of bewoners van het betreffende pand is voorwaarde voor het aanbrengen van een muurschildering;
- Mocht er nog geen kunstenaar gevonden zijn en zijn de initiatiefnemers op zoek, dan wijst het wijkbureau ze door naar de afdeling Culturele Zaken, die als intermediair kunstenaars kan aandragen om de variëteit van de makers te bevorderen. Ook als een kunstenaar wordt genoemd die al meerdere schilderingen in een wijk heeft aangebracht, kan een alternatieve kunstenaar worden voorgesteld (met name indien er een beroep gedaan wordt op het Initiatievenfonds);
- Culturele Zaken heeft in samenwerking met de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving een inspiratielijst met (Utrechtse) kunstenaars opgesteld. Deze kan vanuit de wijkbureaus worden meegegeven aan initiatiefnemers. De lijst biedt een bredere blik en inspiratie.
- Het wijkbureau zet aanmeldingen voor muurschilderingen per e-mail uit bij de contactpersonen van Werkgroep Directe Voorzieningen Bureau Commissie Welstand en Monumenten en Culturele Zaken;
- Afhankelijk van de categorie (zie Toetsingskader) wordt gekeken wie adviseert (en of de afdeling Erfgoed geraadpleegd moet worden);
- In principe wordt per mail onderling gereageerd, in bijzondere gevallen moet mogelijk een gezamenlijke afspraak gemaakt worden;
- Het wijkbureau koppelt de uitkomst terug en maakt verdere afspraken met de initiatiefnemers.

Op deze wijze ontstaat er een duidelijk aanspreekpunt, kan er meer onderling afgestemd worden en blijven de betrokken ambtelijke 'toetsers' op de hoogte van de diverse ontwikkelingen.

Variëteit per wijk

We streven naar pluriformiteit en een divers aanbod aan schilderijen. Door de toename wordt die variatie belangrijker. Het fenomeen muurschilderingen kan met een grote variëteit aan kunstuitingen ingevuld worden: verschillende stijlen van figuratief tot abstract, van de hand van lokale tot internationale kunstenaars. Juist vanwege de grote zichtbaarheid in de stad en de laagdrempeligheid van muurschilderingen, is een opdracht voor een muurschildering voor veel beeldend kunstenaars een mooie kans om hun werk buiten de context van kunstinstellingen uit te voeren en daarover het gesprek aan te gaan met een ander publiek. Bij buurtinitiatieven streven we er naar meer ruimte te creëren voor verschillende beeldend kunstenaars.

Beheer en onderhoud

In het verleden zijn er geen of nauwelijks afspraken gemaakt over het beheer en onderhoud van muurschilderingen. Bij de aanvraag voor een schildering dient duidelijk te worden aangegeven of de initiatiefnemers het onderhoud voor hun rekening nemen of dat men hier een rol van de gemeente verwacht (via het wijkbureau).

Bij het aanbrengen van een schildering is in ieder geval een coating verplicht ter bescherming en met het oog op de duurzaamheid.

In het kader van de diversiteit en de levendigheid van de stad, gaat de voorkeur uit naar schilderijen die in eerste instantie als tijdelijk bedoeld zijn. Mocht een schildering veel draagvlak krijgen en omwonenden, of de stad, zijn er aan gehecht geraakt, dan kan besloten worden een schildering als definitief te benoemen en daar het onderhoudsplan op aan te passen.

Toetsingskader

1. Wie toetst welke categorie?

	Werkgroep Directe Voorzieningen	Bureau Commissie Welstand en Monumenten	Culturele Zaken	Erfgoed
Graffiti				
Historische reclames	X			(X)
Historische muurschilderingen, als referentie of afbeelding van specifieke locatie	X	X		(X)
Kleinschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief	X	X		
Kleinschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief (op een monument of gelegen in een beschermd stadsgezicht)	X	X		X
Grootschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief	X	X	X	
Grootschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief (op een monument of gelegen in een beschermd stadsgezicht)	X	X	X	X
City Dressing, i.s.m. marketing-, culturele- of kennisorganisaties	X	X	X	
City Dressing, i.s.m. marketing-, culturele- of kennisorganisaties (op een monument of gelegen in een beschermd stadsgezicht)	X	X	X	X
Autonome kunstwerken in opdracht, vaak grotere schaal		X (locatie)	X	

2. Locatie

Bij de advisering wordt de locatie meegewogen. Niet alle aangedragen locaties zijn wenselijk voor een schildering. Dit is afhankelijk van de omvang, zichtlocatie en de drager. Bij een monument of in het beschermd stadsgezicht spelen monumentale en cultuur-/bouwhistorische afwegingen mee. Daarnaast hoeft niet iedere lege muur of een als lelijk ervaren plek te worden 'verfraaid' - leegte in de drukte (die er al is qua reclame, objecten openbare ruimte etc.) heeft een stad ook nodig.

3. Inhoud

De inhoud van de afbeeldingen is in principe aan de initiatiefnemers, (verkapte) reclame is echter niet toegestaan en de voorstelling mag vanzelfsprekend geen aanstoot geven. Smaak is geen issue bij de toetsing, er wordt gekeken naar aspecten als kleurgebruik in relatie tot de omgeving plus omvang en compositie in relatie tot de drager. Artistieke kwaliteit wordt een zwaarder criterium naarmate de omvang toeneemt en de locatie prominenter is..

4. Draagvlak

Het wijkbureau gaat na of er aantoonbaar draagvlak is in de wijk en specifiek voor de diegenen die er 'op kijken'.

5. Vorm en criteria

Vorm	Criteria			
	Artistieke kwaliteit	Dominantie	Variatie kunstenaar binnen een wijk	Verbinding met de locatie
Graffiti				
Historische reclames		X		X
Historische muurschilderingen, als referentie of afbeelding van specifieke locatie		X		X
Kleinschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief		X	X	
Kleinschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief (op een monument of gelegen in een beschermd stadsgezicht)		X	X	X
Grootschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief	X	X	X	
Grootschalige muurschildering vanuit buurtinitiatief (op een monument of gelegen in een beschermd stadsgezicht)	X	X	X	X
City Dressing, veelal i.s.m. marketing-, culturele- of kennisorganisaties	X	X	X	
City Dressing, veelal i.s.m. marketing-, culturele- of kennisorganisaties (op een monument of gelegen in een beschermd stadsgezicht)	X	X	X	X
Autonome kunstwerken in opdracht, vaak grotere schaal	X	X	X	

Colofon

Culturele Zaken Gemeente Utrecht 2021

Tekst: Nicoline Baartman

Fotografie: Johan de Boer (p. 1, 9), Johan G. Hahn (p. 2, 28), Dirk Verwoerd (p. 5, 15, 16, 48, 49, 61, 73), Jannes Linders (p. 7, 8, 10), Rick van der Linden (p. 46), G.J. van Rooij (p. 14, 27, 30, 51, 64), Misha de Ridder (p. 21), Hans Roggen (p. 2), Hans Biezen (p. 32), Anna van Kooij (p. 26), Cecilia Rebergen (p. 29), Noor Nuyten (p. 50), Gemeente Utrecht of fotograaf onbekend.

Ontwerp: Ontwerpwerk, Den Haag

Gemeente Utrecht

Stadsplateau 1

Postbus 16200

3500 CE Utrecht

www.utrecht.nl